

SAMMANFATTNING

"Vadstena-Akademien är kanske landets viktigaste institution för forskning och utbildning på hög nivå på musikteaterområdet. Dessa verksamhetsgrenar kombineras med uppsättningar av såväl äldre som nyskriven musikteater av hög klass. Detta gör akademien till en unik inrättning i svenskt kulturliv av stor nationell angelägenhetsgrad."

Statens kulturråd 1998:4 "Från Sevilla till Duvernåla" sidan 107

VADSTENA-AKADEMIEN

Varje sommar sedan 1964 iscensätter Vadstena-Akademien ovanlig musikdramatik - äldre okända operor eller helt nya. I Vadstena historiska miljöer möts unga professionella sångare, musiker, tonsättare, dirigenter, regissörer, scenografer, kostymskapare, teatertechniker och ungdomar från trakten för att lära och experimentera. Nio operor har sänts i TV, drygt trettio i radio.

INTERNATIONAL VOICES ON THE VADSTENA ACADEMY

"The Academy was founded in 1964 to give aspiring professional young singers and players the chance to stage rare and early operas and commissioned new Swedish pieces. Since then the Academy has grown in reputation especially in the quality of the new work it seems to churn out effortlessly".

Opera Now, London, 1998.

"It is the old operas that have given Vadstena it's international cachet..."

Opera Canada, Toronto, 1994.

"Rediscovering forgotten treasures with Sweden's most promising young singers." "The Swedes exhumation of native and European works from specific periods - in particular that of Queen Christina has thrown up some fascinating discoveries."

Opera, London, 1988.

The International Vadstena Academy is one of the most distinguished and longest-running post-graduate training institutions in Europe; virtually every Swedish singer of note has passed through its portals since it was founded in 1964.

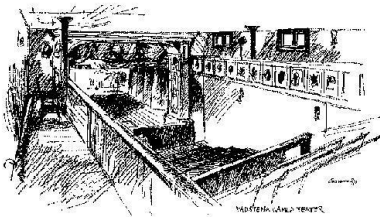
Rodney Milnes, chief editor, Opera, London, 1999.

STIFTELSEN INTERNATIONELLA VADSTENA-AKADEMIEN

Lastköpingsgatan 5, SE-592 32 Vadstena
tel. +46 (0)143-122 29, fax +46 (0)143-129 03
1/9-1/6 Bergsg. 57, SE-112 31 Stockholm
tel. +46 (0)8-652 61 80, fax +46 (0)8-650 82 30
info@vadstena-akademien.org
www.vadstena-akademien.org

GAMLA TEATERN

Olof Regnstrand lät 1825 bygga en privat teater innanför klostermuren, för resande teatersällskap och soadör.

KOPPAR-SLAGAREN, OPERA-COMIQUE

Svenskt sånglustspel (1781)
Musik Johan David Zander, Text Carl Enwallsson

SERVERING
på Gamla Teatern:
Alexanders Kiosk, Skänningetullen, 0143-315 49

VADSTENA SLOTT

Grundlades 1545 vid Vätterns strand av Gustav Vasa. Hans son, Hertig Magnus hövde, enligt sägen, en sjojungfru sjunga utanför...

Romantisk operett i tre akter (1867)
Musik Ivar Hallström, Libretto Frans Hedberg

SERVERING
på Vadstena slott:
Mikael Landestorp, Gamla Konditoriet
Stogatan 18, 0143-10035

ONUMMERADE PLATSER.

Observera att rökning inte får förekomma i de historiska föreställningslokalerna, Gamla Teatern och Vadstena Slott.

Av hänsyn till artisterna och publiken är fotografering och bandupptagning från salongen inte tillåten.

FÖRESTÄLLNINGAR
30 JUNI, 2, 3, 4, 6, 7, 9,
10, 11, 13, 14, 15 JULI, KL. 19

FÖRESTÄLLNINGAR
25, 26, 28, 29, 31 JULI,
2, 3, 5, 6, 8, 9 AUGUSTI, KL. 19

VÄLKOMMEN KÄRA PUBLIK!

Så går då Vadstena-Akademien in i ett nytt århundrade, tillika millennium. Och vad vore väl lämpligare än att göra denna entré genom att visa upp vår egen inhemska operaskatt. För den finns! Fast vi svenskar är mycket duktiga förmakare av vår egen operakultur - i synnerhet om den är från före år 1900 och inte har skapats av tonsättare från det stora centraleuropeiska musikfältet - så finns den där alldeles nära oss, färdig att tas i bruk; vi behöver inte ens översätta den.

"Irräskets genius", kallade filosofen Tomas Thorild illvilligt den Svenska Teaterns Å Brikberg litlige och dramatisk drivne pjäsförfattare Carl Linvallsson. Hans första stora succé "Kopparslagaren" från 1781, med musik av Johan David Zander, blev upptakten till den kortlivade, men intensiva epok i svensk teaterhistoria som kallas *Det gustavianska sångspelet*. Här är det teaterns retorik och gestik som gäller, livligt sekunderat av Zanders välformna och kvicka musik. Vi talar inte om de eviga mästerverken, utan om en elegant, slagfärdig fars med social-realistiska undertoner, om underhållning för stockholmarna i en tid som musikvetare idag mest tänker på som *den gustavianska operans* epok. Det här är vad folket roades av! Sven-Åke Gustavsson gör här sin debut som musikdramatisk regissör, och det är en mångsidig skådespelare och artist som vi behöver här, för att fånga alla de skiftningar och kast som detta genuina teaterstycke visar upp. Här gäller det inte bara att kunna sjunga vackert; det här är också ren teater! Olof Boman finans åter i läket och dirigerar en stråkeensemble med tidstroga instrument på Vadstena Gamla Teater.

Vadstena fyller 600 år, och vad är väl naturligare att fira detta med, än att spela svensk 1800-tals operas Vadstenaopera par préférence: Frans Hedbergs och Ivar Hallströms "*Hertig Magnus och Sjojungfrun*", som utspelar sig på och omkring Vadstena Slott! Vi har givit verket tidigare: 1988 och 1990 och det har allt sedan dess ofta efterfrågats. Nu ges operan i en nyuppsättning signerad Stina Ancker och Niklas Willén, som dirigerar Hallströms egen turnéversion av den stora romantiska orkestern. Än en gång får Sjojungfruns sång klinga ut över Vättern och vi får förundras över vad hertigen egentligen tänkte när han kastade sig i vattnet för att nå henne...

Och så, kära publik, är det dags för mig att säga farväl. Det är något av en teaternyck att även jag lämnar det konstnärliga ledarskapet med "*Hertig Magnus och Sjojungfrun*". För precis tio år sedan tog Per-Erik Öhm adjö av Vadstena-Akademien med samma opera! Till skillnad från Per-Erik blir jag kvar i Akademien i funktionen som forskningsledare, som jag varit sedan 1982.

Med Nils Spangenberg får Vadstena-Akademien en erfaren och inspirerande konstnärlig ledare. Nils har funnits inom Akademien under lång tid, som sångare, regissör, librettist och pedagog. Han känner vår verksamhet synnerligen väl och kan förvalta den, men har också möjligheten att föra Akademien mot de nya utmaningar och nya fält som öppnar sig t.ex i samarbetet med Linköpings universitet och de internationella forskarsymposier med tematriktning som universitetet planerar i Vadstena. Jag önskar honom all lycka och framgång!

MYCKET NÖJE!

ANDERS WIKLUND
FORSKNINGSCHIEF OCH
KONSTNÄRLIG LEDARE

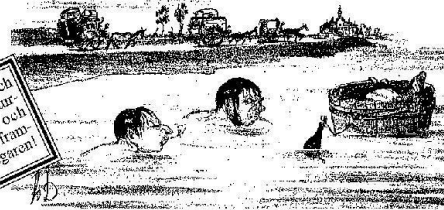
INNEHÅLL/CONTENTS

3	Välkommen. Kära publik! GAMLA TEATERN	ANDERS WIKLUND, <i>konstmärlig ledare</i>
6	Handling i Kopparslagaren	
7	Roller i Kopparslagaren	
8	Biografier	
9	Synopsis in English	
10	Biografier	
11	Om Envallsson, Zander och Kopparslagaren	ANDERS WIKLUND, <i>forskningschef</i>
12	Biografier	
13	På turné med Kopparslagaren	CLAES ROSENQVIST
14-15	Om Vadstena Gamla Teater	
15	Vadstena-Akademiens Vänner	
16	Vadstena Old Theatre	MARGOT LANDE
17	TACK!	
18	Styrelse, ledning, administrativa medarbetare 2000	
19	De Aderton	
20	Östgöta Enskilda Bank	
21	SAÅB AB	
	VADSTENA SLOTT	
23	Roller Hertig Magnus & sjujungfrun	STINA ANCKER, <i>regissör</i>
24	Handling Hertig Magnus och sjujungfrun	
25	Musiker, Kör, Scenetekniker	
26-29	Biografier	
30-31	En svensk nationalopera	ANDERS WIKLUND
32	"Åtta folkmusik" av Ivar Hallström	JAN LING, <i>professor</i>
33	Vem var Hertig Magnus?	HELENA ÅGNEMAR, <i>kulturvetare</i>
34	Vadstena slott	
35	Opera, review 1988 (Synopsis in English)	RODNEY MILNES, <i>editor</i>
36-37	Vadstena-Akademiens repertoar 1964-2000	
38	A Musical Treasure Scandinavian review 1997	RICHARD J LITELL, <i>editor</i>
39	Richard, Borggårdskonsert med Kungl. Hovkapellet och solister	

Fotografier: s. 15 Magnus Johnsen, s. 24 Ejlert Borg, s. 34 Steffan Gustavsson, Teckningar: s. 2 Lars Guth, s. 5, 6, 9, 11, 12, 13, 16 Honoré Daunter, s. 24 Ilkka Isaksson. Kostymskisser: s. 8, 9, 10 Ulla Eson Bodin

**GLÖM INTE ATT STÄNGA AV
SÖKARE, MOBILTELEFONER OCH KLOCKOR!
TACK!**

Programredaktör, layout, översättningar till engelska: Margot Lande
Original, layout, redaktionell medverkan: Gunnar Lande
Redaktionell medverkan Lars Nymän, Jonas Paterius, Astrid Lande
Lithoteknik i Motala AB. Skenings Botryckeri AB, 2000

Etter 74 utlösta hos i Göteborg och Stockholm 1781 när en förtägen turnéen Vadstena - Envallskons och Zanders resande teatersällskap framför sånglustspelet Kopparslagaren!

KOPPAR- SLAGAREN, OPERA-COMIQUE

Orden och Poësin af Herr C. E.

Musiquen af Herr ZANDER.

Upförd för första gången på Svenska Theatren å

Ericberg, den 8 Decembr. 1781.

Le Théâtre instruit mieux que ne fait un gros Livre
Malheur aux Espris faux dont la sottise vigneur
Condammé parmi nous Thalie & Melpomène
Quand le Ciel eut formé cette engeance humaine
La Nature oubliä de lui donner un coeur.

VOLTAIRE.

"Teatern kan lära oss mer än en tjock bunta. Förbannelse drabbe den lögniska som försköt evlörta ner Melpomene & Thalia; när denna omänskliga lyckokare skapades så glödde Naturen att se honom ett hjärta." Citatet (räkversättning Martin Tegen) är hämtat från försättsbladet till Kopparslagaren 1781.

Är Zackris den vi tror att han är och vem är i sådana fall Carl? Orkar Fiken stå emot den kärleksranke Mats eller ska hon tvingas bli kopparslagarens kuffersnyck? Har Pollsson någonsin varit i Paris...? Kan Fiken lita på Liskan? Varför har systemen så konstigt röst? Och vem är denne dalmas?

Ska Liskan få sin Petter? Låter sig Färberg mutas? Svar ges i denna brännvinsloftande succé med sångligt tacksam, fyndig och infällsrik musik, framförd av landets främsta nu levande aktörer och aktriser. Missa den inte!

KOPPARSLAGAREN

Svensk Opera Comique (1781)

MUSIK/COMPOSER Johan David Zander. TEXT/TEXT Carl Envallsson

TEXTBEARBETNING/TEXTADAPTION Martin Tegen

MUSIKALISK EDITION/MUSICAL EDITION Anders Wiklund

REGI/DIRECTING Sven-Åke Gustavsson

MUSIKALISK LEDARE/MUSICAL LEADER Olof Boman

KOSTYM & SCENOGRAFI/COSTUME AND SET DESIGN Ulla Eson Bodin

MASK & SCENOGRAFI/WIGS AND MAKE-UP DESIGN AND SET DESIGN Robin Karlsson

LJUS/LIGHT DESIGN Peter Moa

MUSIKALISK INSTRUDERING/MUSICAL REHEARSAL Lise-Lotte Axelsson

	SÄNGARE/SINGERS	
Matts	Johan Fägerlind	<i>baryton</i>
Fiken	Maria Hedström	<i>sopran</i>
Liskan	Klara Ek	<i>sopran</i>
Pollsson	Alexander Niclasson	<i>tenor</i>
Carl	Johan Christensson	<i>tenor</i>
Färberg	Johan Wällberg	<i>baryton</i>

MUSIKER PÅ TIDSTYPISKA INSTRUMENT/MUSICIANS ON PERIOD INSTRUMENTS

Violin I, konsertmästare	Ulrika Westerberg	Violin I, leader
Violin I	Emelia Erlandsson	Violin I
Violin I	Sofia Wännström	Violin I
Violin II	Matthys van Gestel	Violin II
Violin II	Anders Eriksson	Violin II
Violin II	Hanna Wiklund	Violin II
Viola	Daniel Lindblom	Viola
Viola	Antina Hugosson	Viola
Cello	Magdalena Mårdning	Cello
Cello	Beata Söderberg	Cello
Kontrabas	Erik Wing	Double Bass
Cembalo	Dan Johansson	Harpsichord

SCENTEKNIK/STAGE CREW

Mattie Hollosy (scenmästare/Stage manager)

Sofia Falk, Cajsa John (scentekniker/Stage hand)

Love Oskarsson (ljusstekniker/Light assistant)

Susanna Eriksson (kostymateljéföreståndare/Head of Costume Department)

Katarina Andrén, Björn-Emil Bergström, Frida Gustafsson

Stina Hagdahl, Carolina Helméus, Sara Pertmann (sömnad/Sewing)

Carola Berglund (maskör/Make-up assistant)

Jan Carlberg/Barbro Karnfält (Gamla Teaterns scenbilder/the Old Theatre's set design)

Johan Fägerlind
baryton - Mats

Född 1971 i Stockholm, uppvuxen i Gastorp utanför Mariestad. **Studier:** Vadstena folkhögskolas musiklinje, Opera Akademiet i Köpenhamn (åk 2). **Engagemang/roller:** I Opera Akademiens uppsättningar: Guglielmo i "Così fan tutte" och Figaro i "Figaros bröllop" (Mozart), Junius i "The rape of Lucretia" (Britten), Rigolotto i "Rigoletto" (Verdi) och Alfio i "Cavalleria Rusticana". På Opera- och teaterhögskolan har Johan gjort rollen som Sminey i "The Bear" (William Walton). I höst skall han medverka i en föreställning med "Kung Eriks visor" i en ny tonsättning av Olof Olsson.

Stipendier: Orregea, Crafoord. **Sångpedagoger:** Kjeld Christoffersen, Anders Düring.

Maria Hedström
sopran - Fiken

Född 1972 och uppvuxen i Stockholm. **Studier:** Kulturamas klassiska sånglinje, Operastudio 67. Börjar hösten 2000 studier vid Royal College of Music, London. **Engagemang/roller:** Inezia vid Sverigepremiören av Herolds "Le Muletier" på Göta Lunds Teater. Hon har också gjort Hermia i "En midsommarnattsdröm" (Britten) på samma teater samt Lady Burleigh i P O Enqvists "Maria Stuart" på Blå Teatern. **Stipendier:** Ulla Flincks minnesfond, A B och G Dahlbergs testamentsfond, Ruby och Lars Ullmans Åsagardsstiftelse, Musikalteatern, Crafoord. **Sångpedagog:** Hovsångerskan Barbro Ericson.

Johan Christensson
tenor- Carl

Född 1964 och uppvuxen i Luleå. **Studier:** Edholmen-institutet Växjö, musiklinjen vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm. **Engagemang/roller:** Tamino i "Trollhyllan" i Peter Oskarsens uppsättning i Järvsö 1999. Titelrollen i "Walder" (G.Benda) vid Vadstena-Akademien och i Rheinsberg. Allredo i "La Traviata" på Soppeteatern, Stockholms Stadsteater. Roller i olika barnoperor, bl.a. Peter Pan (titelrollen) och Stolliga Brodern i Opera Undergrounds barndockopera "Bröderna". Johan framträder ofta som tenorsolist i kyrkor. Tillsammans med Bent Malmros har han återupptäckt och framfört musik från Envallsson och Zaunders tid. **Stipendier:** Vadstena-Akademiens Vänner, Crafoord. **Sångpedagog:** Christer Solén.

Johan Wällberg
baryton - Färberg

Född 1975 och uppvuxen i Mörrum. **Studier:** Musiklinjen vid Sundsgårdens folkhögskola i Helsingborg, Kgl Musikhögskolan i Stockholm (åk 3). **Engagemang/roller:** Kgl Operans uppsättning av Verdis "Don Carlos" (sändbud från Flensburg) 1999-2000. Solist med bl a Stockholms Barockorkester och Kgl Musikhögskolans kammarensemble. Solopartier i de flesta större oratorier med bl.a. Mikaeli Kammarkör, Kgl Musikhögskolans kammarkör samt med körer i Tyskland och Finland. Rollen som Kung Melchior i "Amahl och de nattliga besökarna" (Menotti) gjorde han i en lokal uppsättning i sin hemort Mörrum. **Stipendium** Crafoord. **Sångpedagoger:** Kerstin Wälsström-Olsson.

Klara Ek
sopran - Lisken

Född 1973 och uppvuxen i Stockholm. **Studier:** Musiklinjen vid St Sigrfrids folkhögskola, Vadstena folkhögskolas specialinriktade sånglinje, Musiklinjen vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm (åk 4). **Engagemang/roller:** Lauretta i Musikhögskolans uppsättning av "Gianni Schicchi" (Puccini) under ledning av Sixten Ehrling. Klara har varit solist i bl. a. Bachs Johannespassion, Maltesspassion och Juloratorium och i Händels Messias. **Stipendium** Crafoord. **Sångpedagog:** Inga-Ill Smidin.

Alexander Niclasson
tenor - Pollisson, m.fl.

Född 1976 i Stockholm, uppvuxen i Lerum. **Studier:** Operastudien i Göteborg, Vadstena folkhögskolas specialinriktade sånglinje. Studerar sedan 1998 vid Musikkonserveriet i Köpenhamn. **Engagemang/roller:** Debut som barskådespelare i "Showboat" (Jerome Kern), Sundevall 1986. Korist i uppsättningar på Nationalteatern i Göteborg, Dergårdsteatern, Kalmar teater/Vadstena-Akademien (Hallströms "Liten Karlu") och Ystadoperan. Rollen Patrik i TV-filmen "Glappet" 1997 i regi av Peter Schildt. **Stipendier:** Göteborgs musikpedagogiska sällskap. **Stipendium** Crafoord. **Sångpedagoger:** Gunnar Olofsson, Anders Düring, Ibwe Hyldegaard.

KOPPARSLAGAREN - THE COPPERSMITH

A SWEDISH VAUDEVILLE
WHICH WOWED THEM AT ITS 1781 PREMIERE PERFORMANCE IN STOCKHOLM

Comedy with a discrete whiff of schnapps presented at the old theatre
by a successful travelling theatre company! Don't miss it!

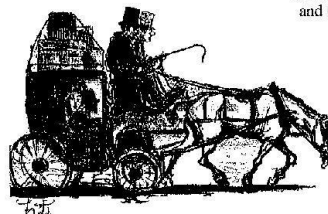
Will sweet Fiken be able to resist her love-sick guardian, the Coppersmith Mats, who has fallen in love with his now grown-up, supposedly orphaned, protégé?

Is the coppersmith's poor apprentice Zachris really who he claims to be? Does he not very much resemble the rich neighbour Carl?

Has the gentleman Pollisson, who has almost forgotten his mother tongue and who is courting Fiken with French exquisiteness, ever really been to France? Can Fiken trust her friend, the smart housekeeper Lisken? And will Lisken finally get her beloved, Petter? Will the councillor Färberg let himself be bribed?

Who is that Dalecarlian man? And why does the coppersmith's sister have such a strange voice?

You will probably get no answers to the questions above seeing this Opera Comique, but will hopefully enjoy nonetheless the clever, delightful music and the talented young cast's playful efforts to amuse you!

kostymskisser Ulla Eson Bodin

Olof Doman,
musikalisk ledare

Född 1973 och uppvuxen i Umeå. **Studier:** Kyrko-musikerutbildningen vid Musikhögskolan i Pleå. Orkester- och kördirigering samt diplom vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm (lärare: Hans-Ola Ericsson, Kjell Ingebräsen, Anders Eby, Jorma Panula och Johan Arnell). Olof har fått ett flertal stipendier och studerat utomlands, bl a i London och Berlin. Han har också studerat cembalo, piano, romansinterpretation och interpretation av tidig musik. **Engagemang:** 1998 dirigerade Olof Västena-Akademiens uppsättning "Tok-vadstena" (Unander-Scharin) och Moderna Opera Ensemblens "De sju dödsynderna... och den åttonde" (Brecht/Weill/Olsson/Malmberg) på Vasen. 1999 var han musikalisk ledare för Västena-Akademiens "Kortspelarna/De västra rivälarna" (N. Jormell). Samma år dirigerade han på Kgl. Operan och på Folkoperan. Olof har dirigerat en rad svenska orkestrar. Senast gjorde han "La Bohème" (Puccini) på Folkoperan. Olof är flitigt anlitad i körsammanhang. Som pianist är han främst romansackompanjör.

Sven-Åke Gustavsson
regissör

Född 1951 i Skara och uppvuxen i Oxelösund. **Studier:** Statens Scenskola i Göteborg. **Engagemang:** Skådespelare sedan 1980. Började på Folkteatern i Göteborg. Kom till Backateatern 1989 och har där varit med i Shakespeares "En midsommarnattsdröm" och "Trettondagssåten" (Narren), i Ib-sens "Peer Gynt" (Peer) samt i Henning Mankells "Berättelse på Tidens strand". Sven-Åke har även regisserat, bl.a. "Spöket på Canterville" av L. Plauridge. Han undervisar också på Statens Scenskola i Göteborg. Han har varit verksam på Backateatern med arbete på andra teatrar och TV. Vi har sett honom i TV-roller, bl a som "Säcker". Fikrollen som Amis Hart i musikalen "Chicago" på Oscarsteatern i Stockholm fick han 1999 en Guldmask. Nu medverkar han i TV-serien "Offer och gämningsmän".

Robin Karlsson,
scenograf/masköv

Född 1961 i Norrköping. **Studier:** Började som lärling vid Östgötateatern. Västena-Akademiens gav möjlighet till experimenterande. **Engagemang:** Skapade mask och perk till bl a Lloyd Webbers "Pantomim på Operan" på Oscarsteatern. Har varit chef för perk- och maskavdelningarna vid bl a Det Kongelige i Köpenhamn och Kgl. Teatern i Stockholm. Robin har arbetat på bl a Malmö stadsteater, Folkoperan, Riksteatern, Norrlandsoperan och Musikteatern i Värmland. Som kostymskapare har han bl a gjort musikalererna "La Cage aux folles" och "The return to the forbidden planet" på Östgötateatern. Robin har även regisserat bl a musikalererna "Cabaret", "Me and my girl", "Chicago" samt Kgl teaterns föreställning "Soldat" i USA. 1999 regisserade han "Evita" på Arbisteatern i Norrköping. Detta är Robins sextonde Västenaossonmar.

Ulla Esou Bodin
scenograf/kostymdesigner

Född 1935 i Göteborg, uppvuxen i Borås. **Studier:** Textilinstitutet (Textilhögskolan) i Borås, Högre Konstindustriella skolan i Göteborg (HDK). **Engagemang:** Adjungerad professor med inriktning på textil design vid HDK, Göteborgs Universitet och Textilhögskolan i Borås samt konstnärlig ledare på Textilhögskolan. I över trettio år har Ulla arbetat som frilans och konsultativ föringivare inom textil. Hon arbetar också med "kläder som konst" och har haft en rad utställningar. 1999 ledde hon Linköpings Universitets sommar-workshop "Dåldå dretå för scen", som arrangerades i samarbete med Västena-Akademierna till "Det lyckosamma sveket" (Donizetti) och "Söppet med trumman" (Dittersdorf) på slottet. Med Kopparslagaren gör hon debut som scenograf och kostymör på Gamla Teatern. Hon ska även leda en workshop om scenkostym i Linköpings Universitets arrangemang.

Susanna Eriksson
kostymateljéansvarig

Född i Stockholm 1965. Chef för Västena-Akademiens kostymateljé sedan 1992. Susanna är bosatt i Västena där hon har eget skåp. **Studier:** Utbildad herrskräddare på St Görans gymnasium i Stockholm, där hon erhöll gesällbrev 1987. På Dramatiska Institutet har hon studerat teaterkostymens historia för Mathias Clason, Inger Zieffeld och Börje Edh samt korsett-sömmad för Britta Marecs von Württemberg. **Engagemang:** Sedan 1986 har hon designat och tillverkat kostymer åt bl a Reisergruppen Strålarna och Komedigruppen i Västena. För Västena turistbyrå har hon skapat guidernas kostymer samt dräktur till natvandringspar på Västena slott. Hon har varit skräddare vid Västerås Sinfoniettas "Così fan tutte" (Mozart) och bl a "Marie Antoinette" (Börje) på Folkoperan i Stockholm. Under 1999-2000 har hon varit skräddare till Dramatens produktioner.

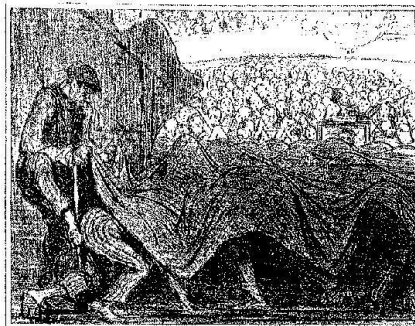
OM ENVALLSSON, ZANDER OCH KOPPARSLAGAREN

Kopparslagaren var Carl Envallssons och Johan David Zanders första samarbete. Envallsson hade arbetat som sk litterärt biträde hos Carl Stenberg på dennes teater på Eriksberg. Stenberg som var anställd på Operan hade, med Gustaf III:s tillstånd, tagit över sin fars teaterverksamhet 1781 (de sk Stenborgska teatram). Han inledde en ny teater i egendomen Eriksberg som låg bredvid Humlegården och kallade den Svenska Theatern. Eftersom Humlegården på den tiden låg i avlägsna trakter, utnyttjade man det äventyrliga i färdan dit som en attraktion i sig. Svenska teatern blev snabbt Stockholms första Operette-teater där flertalet kända tonsättares verk spelades och teatern gick lösnad. Gjörvallskivver till Ehrensvärd (Operans förste chef som då var minister i Haag): "Herr Stenborgs teater på Träsket är i ett verkligt tilltagande" och i Stockholmsposten 1782 heter det

Lejdnad den där fula soten som kan tära ben och mör, får, par Dieu, den bästa boten våra dar på Eriksberg.

Det var bl.a. för denna teater som Envallsson skrev, översatte och bearbetade ett 80-tal teaterstycken, varav ett tiotal var hans egna original dit *Kopparslagaren* hör. I sin tid motsvarade han August Blanche, och Envallsson kom att ha en banbrytande betydelse för det komiska sångspelet och vaudevillen i Sverige. Hans styrka låg i en säker dramaturgisk känsla, en förmåga till drastisk, lätt brännvinsdoftande komik samt en säkerhet i att få musik och text att bli en enhet i stycket. Han drev legidlist med sin samtids litterära potentialer och filosofen Thomas Thorilds hexametrar råkade ofta illa ut, vilket fick Thorild ut, med tanke på teaterns läge, kalla Envallsson för "Träskets genius".

Stenborgs Kapellmästare var Johan David Zander. Denne var violinist i hovkapellet (han blev andre konsertmästare 1788) och skulle med *Kopparslagaren* inleda sitt samarbete med Svenska Theatern och Envallsson. *Kopparslagaren* blev en omedelbar succé. Den spelades 56 gånger i Stockholm och 18 i Göteborg under åren

"Inte ens den intelligentaste människa betvivlar att det är ett stormigt hav som ses."

1781-90 och kom att spela ända fram till 1808. Med kvickhet och godt humör berättar den om hur ett nytt par (Fisken och Carl) drar en gammal kärlekskrank kopparslagare (Mats) vid näsan. På vägen hinner Envallsson driva med överheten (rådmannen Färberg) och en inbilllig, löjlig elegant (Poliss) som efter tre veckor i Paris glömt ("oubliera") sitt modersmål. En förslagen (tjänsteflicka (Lisken) och en rättträdig syster till kopparslagaren fullbordar sällskapet.

Zanders musik är fyndig och infallsrik, dramatiskt effektiv och sångligt tacksam. Musiken är knappast verkligt personlig men han har lätt för att finna bra melodier för olika situationer. Visserligen tog han över den franska opéra-comiques uttrycksmedel, men genom en elegant och differentierad orkestrerats förmår han utveckla och variera sin musik. Zanders vokalistämor är oftast tacksamma samfundigt som han ställer förhållandevis höga krav på sångarna med ibland omfattande koloraturer. I kupletterna och romanserna kommer han nära en folklig ton och de välformade vertyrerna rör till de tacksammare bland den gustavianska epokens orkesterstycken.

I framgången med *Kopparslagaren* gjorde att Envallsson och Zander kom att samarbeta vidare med *Njugg spar och fan tar* 1784 och Zander kom också att leverera en del danser och arrangemang till Envallssons kanske största succé *Kronfogdarna* 1787. Med Zanders död i februari 1796 tynade musikpjäserna på Svenska Theatern sakta bort och så även det svenska komiska sångspelet och när Envallsson dog i juli 1806 var hans konst lika bortglömd som han själv.

ANDERS WIKLUND
FORSKNINGSCHIEF

**Peter Moa
Ljussättare**

Född 1954, uppvuxen i Högdalen skolor i Stockholm. Peter började som helysningsarbetare 1975 på Operan i Stockholm där han avancerade till biträdande förman. 1978 flyttade han till Göteborg och var ljusstekniker vid Göteborgs Stadsteater i sju år. 1980 gjorde han sin första egna ljussättning, i Stadsbibliotekets Hörsal. Fler ljussättningar följde på biblioteket och på Stadsteaterns scen. Studion parallellt med arbete vid Backa Teater. 1986-89 gjorde Peter ljuset till samtliga föreställningar på Angereds Teater. 1989 fick Backa Teater en ny scen i en nedlagd industrilokal på Hisingen i Göteborg som Peter arbetade med tills han 1992 tackade ja till att bli helysningschef på Göteborgs Stadsteater. Men Peter, som hela sitt vuxna liv klättrat på stegar, riggar lampor och dragit kablar, trivdes inte med att sitta bakom ett skrivbord och att senare tidrapporter och gå på möten. Från 1994 är han tillhållare på Backa Teater som Lightdesigner. Peter har rest runt halva jorden på turné med olika föreställningar, mestadels med Backa Teater.

**Lise-Lotte Axelsson
Musikalisk instuderare**

Född i Västervik. Utbildad pianopedagog vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm där hon även erhöit solistiplom. Hon har genomgått repetitionsutbildningen på Operahögskolan i Stockholm samt bedrivit solistiska studier i London. Engagemang: 18 mån om sitt arbete på Operahögskolan i Stockholm har Lise-Lotte de senaste åren varit engagerad vid bl a Vita-fn festivalen i Estland, gjort ett svenskt romansprogram i Paris och en CD-inspelning av Rosellsånger samt arbetat som instuderare för "Carmen" vid Nordlandsoperan. I år medvekar hon för elite året vid Västerna-Akademien. Stipendier: Kungl. Musik. Akademiens utlandsstipendium (2 ggr), British Council m fl.

"Orkestern under Skådespelet"

**Ulrika Westerberg
Konsertmästare, violon**

Ulrika som växte upp på landet i Småland började spela fiol som nioåring. Efter Göteborgs Musikhögskolas fiollinje (lära: Eugene Bitto) fick hon, när hon var 22 år, sitt första fasta arbete som violinist, i Helsingborgs symfoniorkester. Men mer fiolstudier hägrade. Ulrika sade upp sig för att specialisera sig på barockviolin. Sedan dess har hon frilansat och forskat studera barockfiol och klassisk fiol. Under flera år uppehöll hon sig i Europa med Paris som bas och arbetade med bl a Le Concert Spirituel och Les Arts Florissants. Nu är hon trettioåttio och har en entring hemma så det blir inte så mycket resor, men hon vill gärna åka till Italien snart för att studera på ett stipendium hon fått av Konstnärsmånden

PÅ TURNÉ MED KOPPARSLAGAREN

Det resande teaterlivet i Sverige uppstod redan innan Gustav III startat sina kungliga teatrar. Ända fram till sekelskiftet 1900 spelade de turnerande ensemblerna fler föreställningar än de fasta teatramå. På 1780-talet, *Kopparslagarens* tid, var det dock en svacka i turnerandet och det fanns bara ett riktigt resande teatersällskap. Det leddes av den från Tyskland invandrade teaterdirektören Carl Gottfried Senerling, som från sin bas i Örebro ständigt reste mellan olika städer i Sverige och Finland. Den trupp som tidigare leddes av Petter Stenborg hade spelat både i Stockholm och landsorten. Den hade nu övertagits av sonen Carl och blivit helt Stockholmsbaserad.

I början på 1780-talet hade Stenborg sitt tillhåll i en primitiv teater ute vid Eriksberg. Det var där som *Kopparslagaren* hade sin urpremiär och där engagerade Stenborg 1783 som pansunderhållare en ung man från Venedig, lindansaren Antonio Bartholomeo Spinacuta. Denne förtjuste publiken i synnerhet damerna, så till den grad att det snart blev mera hindans än teater vid Eriksberg. Och även Gustav III gynmade den unge italiencaren. Vid den här tiden behövde man nämligen kungligt tillstånd för att få resa runt i landet och spela teater eller visa andra konst. Spinacuta fick snart kalla sig Kunglig privilegierad lindansare, den ende i Sverige som haft den titeln, och kunde därefter uppträda även på andra orter. 1784 gick han på lina mellan scenen och första raden i teatern i Göteborg. Där hade nyligen en ung skönhet debuterat som skådespelare. Hon hette Helena Pettersson och var dotter till en av stadens domkyrkokavmästare. I Göteborg stod *Kopparslagaren* på repertoaren sedan 1782, och den vackra Helena var som klippt och skuren för rollen som Fiken. Helena Pettersson gick emellertid förlovd för Göteborgspubliken. Hon gifte sig med Spinacuta och drog tillsammans med honom ut på turné till bl a. Malmö, Lund och

Köpenhamn. Hösten 1786 fick de båda engagemang hos Stenborg, som nu flyttat till en mera fashionabel teater vid Munkbron i Gamla stan. Helena Spinacuta förvred omedelbart huvudet på Stockholmspubliken som Susanna i Wallenbergs *Susanna i Babylon*. Lovorden över hennes prestationer och hennes skönhet haglade, och t.o.m. maken kom för en tid i skuggan.

När Stenborg i december 1786 lät en del av ensemblen ge sig ut på resa fick Spinacuta i kraft av sitt kungliga privilegium ta ledningen. En liten trupp om sju personer styrkte i midvintermörkret kosan mot Gävle. Där fanns ett av landets första teaterhus, och där förgyllde man publikens tillvaro med både teater och akrobatik ända fram till mars 1787. En extatisk tidningskribent menade att Spinacuta fög genom luften som en romersk Merkurius. Men det betonas också att föreställningarna omedelbart förlorade i värde om inte den "wackra och Dygliga" fru hade någon roll.

I april uppträdde Spinacuta ensam i en annan av dåtidens största städer, nämligen gruvorten Falun. Där spände han upp sin lina inne i det våghus där malmen vägdes upp, en byggnad som f.ö. står kvar alldeles intill Falu gruva. Därefter drog sällskapet upp till Härnösand, där man i juli genomförde de fyra första teaterföreställningarna någonsin. Den allra första var just *Kopparslagaren*.

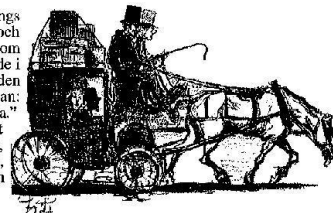
Skålden Kellgren var på lustresa längs Norrlandskusten denna sommar och inträffade i Härnösand samtidigt som Spinacuta ensemble. Han berättade i ett brev att han nu äntligen sett den första vackra kvinnan under resan: "Gissa hvem det var? - Fru Spinacuta." Teaterarister var socialt ett känsligt släkte i den nordliga biskopstaden, men Kellgren och hans reskamrat, frigjorda Stockholmskavaljerer som

de var, smög sig till visiter hos fru Spinacuta "och pussade henne rätt kärligt". Därefter vågade även den lokala landsskretseraren, "en man af värfelig känsla för det vackra", besöka den sköna aktrisen.

Truppen fick pass för sjöresa från Härnösand till Vasa och Åbo, så det är troligt att man fortsatte till Finland och kanske spelade *Kopparslagaren* även där. Med tiden dök medlemmar av Spinacutas ensemble åter upp i Sverige, men säkra fakta om honom själv och hans fru saknas efter Härnösand.

Den enda uppgift jag hittat, som möjligen kunde vara ett spår efter det försvunna paret, är en herr och fru Spinacuta som i början av 1790-talet uppträdde på Amerikas första cirkus, i Philadelphia. I de amerikanska uppgifterna saknas förnamnen, så identifikationen är osäker. Maken var även här lindansare, men fru var nu konstruktörinna. Hon förtjuste bl a. USA:s första presidentpar, George och Martha Washington, genom att som första artist i den nya världen rida stående i galopp på två hästar samtidigt. Kanske var detta faktiskt Helena Pettersson från Göteborg. Vem vet vad som kan hända om man spelat *Kopparslagaren*...

CLAES ROSSIGNIET

VADSTENA GAMLA TEATER

PROLOG

Vid Vadstena Gamla Teaters invigning
den 27 - 11 1940.

Av fil. dr. KARL ASPLUND.

För hundra år sen... Genom stadens tullar
i skuggan av en stenmörk Vasaborg
in i Birgittas stad en postvagn rullar
och stannar på ett litet stenlagt torg.
Och i bottföror, schal och parasoller
en liten skara söker sitt logis
— en skara vägfolk — nej, en skara roller
i konstens evigt lekande raji.

Det lilla flickobarn, som nyss kring benen
svept vagnens vargsklansfäll till skydd emot
den enöla vinden, lyser snart på scenen
— och bärs av Emilies berömda fot.

Och sångerskan, som för en vind från slätten
drog schalan tätare kring flickrund kind,
hör om en stund det susa från parketten
ett värmande och hänfört: Jenny Lind!

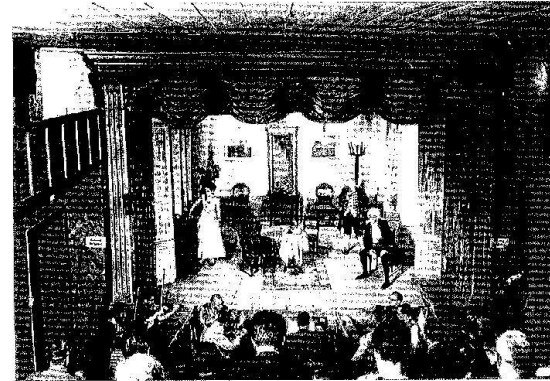
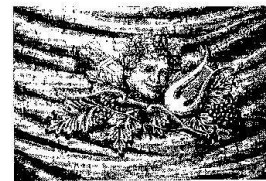
De ha sitt hem, som lyste dem på färden.
Det växlar namn. Det växer fram och skymr
— ett litet rum, som föreställer världen
och för en kväll i Klosterträdgårdens rym.

Och nu ha scenens genier härinne
änno fått en fristad ett bebo,
där husets döttrar heta Vänligt sinne
och Svensk kultur och munter lovnadstro.

Snart går ridån i höjden. Leken, sången
på er befällning här i rummet väcks
med ekon från en tid, som är förgången
men värmen från ett liv, som aldrig slöcks.

Den anspråkslösa huselången (vidstående sida
högst upp tv) döjler en alldeles utfukt liuen
landsotskåpet, länge bortglömd och bevarad
kanske tack vare niten hos en pastor Karlén
som 1882 stängde detta syndiga tillfäll innan-
för Klostermurarna. Sedan Teatern byggdes
1825, av kronobrukerinspektören Olof Regn-
strand, hade ca 800 föreställningar givits. And-
ra landsvårsteater från tiden har slittits ut,
byggts om eller brunnit. Gamla Teatern ser lika-
dan ut i dag som efter Olof Regnstrands son
Olof Ulrikas modernisering 1847, då han bl.a
förband teatern med sin privata våning. 1916

kom teatern i ställigt ägo. Först 1940 gjordes en
del elementära elektriska installationer för att
möjliggöra gästspel. I novemberkylan 1940
åttorinvigdes Gamla Teatern. Fil. dr. Karl As-
plund (ovan tv framför originaletkorelsen) väl-
komnade med sin värmande prolog pu-
bliken och de celebra gästerna från Kungl. Ope-
ran, Hjördis Schymberg, Gösta Björling, Holke
Jensson, Gertrud Pålsson-Waltergren (vidstå-
ende sida längst ner). Operabesök är inte va-
dagsmat i Vadstena och det råder intet tvivel
om att hela publiken instämmer, om vi här
uttrycka ett enkelt men hjärtvarmt tack till

dem som burit ansvaret och tungan av denna
för oss andra sällsynta scenenjuing. Citat från
pressen då. Först 1966 kom teatern åter i re-
gellundet bruk tack vare Ingrid Maria Rappé,
Vadstena-Akademiens grundare. Teatern utrus-
tades med loger, rännande vatten och toaletter
samt efter hand med tidstrogna scenbilder. Vad-
stena-Akademiens spelar varje sommar
operaföreställningar inspirerade av teaterns
anda och tidigare repertoar. Ovan en scenbild
från föreställningen La serva padrona/Et litet
huskors 1967 med Weahe Aukner, Torbjörn
Lillqvist och Bo Armand Olsson.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENING

Gå med i vänföreningen! 160 kr/år postgiro 28
37 74-8. Ständig medlem 1600 kr. Med stor
entusiasm har föreningen Vadstena-Akade-
miens Vänner följt och medverkat till Akade-
miens utveckling. Ordförande är ambassadör
Magnus Vahlqvist. Vännenmedlemmar får varje
år först av alla hela sommarprogrammet. Års-
mötet, 1 år lördag 5 aug. kl. 15.00 på Starby
Kungsgård, har blivit ett eftertraktat arang-
emang. Då berättar några av de medverkande

om arbetet bakom uppsättningarna. Därefter
besöker Vännerna föreställningen på slottet.
Vill Du ge ett extra stöd - köp och slätt upp
"ambassadörsnäkter"! Dekalen - Vadstena-
Akademiens vackra emblem i färg - kostar 500
kr (inslattes på pg 28 37 74-8). Originalet, må-
lat i guld av en okänd konstnär, föreställer Bell-
man sons Bacchus, med Amors pilbåge och
Apollons lyra och liurflöjs på Gamla Teaterns
biå ridå. Originalridån finns på Vadstena slott.

HISTORY OF THE VADSTENA OLD THEATRE

The Old Theatre is a gem. It is an exquisite example of a provincial theatre from the 19th century, kept in its original shape, since it was rebuilt in 1847 by the son of the private builder Crown Commissioner Olof Regnstrand. In 1825 he had made himself an assembly hall to entertain his guests with dance and theatre. His son, Olof Ulrik, completed the little wooden theatre (when it had "fallen out of fashion" and was considered too uncomfortable for the travelling theatre companies) with a permanent auditorium. Everything is intact since then: The charming perspective stage with its wooden scuffings that can - with a stagehand behind every set - perform a "changement à vue", the original simple wooden seats, the wall paintings (that in an almost pompous way seek to resemble marble) with its "trompe-l'oeuil" effects. Olof Ulrik also built stands - decorated on the one side with the classical Greek gods and on the other with symbols for the fine Arts, sciences and industries - and connected the new second floor to his own drawing-room to impress his guests.

The history of the theatre is intriguing in other ways as well. To start with it was built within the medieval Monks' orchard garden. The brick wall of the monastery constitutes the outer wall of the Old Theatre on one side. When in the small dressing rooms behind the stage you find yourself looking out on the tombs in the churchyard of the imposing abbey where St. Bridget rests. It is maybe thanks to this unusual location of a theatre that it still exists...

There are no other provincial theatres from this period left in Sweden (besides the ones that have been reconstructed). This is probably due to the fact that the theatre life in the provinces during the 19th century was very active. The theatres were either worn out and rebuilt or burnt down due to the many candles used in the performances. Until 1882 almost 800 performances were presented at the Vadstena Old Theatre. But then the Roman Catholic priest Karlén was upset about having this unpius establishment on sacred ground. He rented the theatre,

closed it down and splashed holy water in all its corners, ironically contributing to preserving the theatre for the future.

The Monastery orchard garden and the Old Theatre became government property 1916. In 1940 some elementary electrical instalments were made in order to make the theatre usable for guest performances. Since 1964 (after seeing to it that dressing-rooms, with conveniences and water were installed) the Vadstena Academy has every summer, presented operas and divertissements inspired by the theatre's atmosphere and previous repertoire, successively adding set designs to the theatre's equipment. The Vadstena Academy logotype is believed to portray the Swedish 18th century poet/singer Bellman disguised as Bacchus, borrowing Cupid's darts and quiver and Apollo's lyre. The original, painted in gold by an unknown artist, is found on the blue curtain of the Vadstena Old Theatre.

MARGOT LANDÉ

TACK!

TILL ALLA
SOM LÅTER VISIONER BLI VERKLIGHET
OCH SOM TROR PÅ VÅR AKADEMI SOM EN
MÖTESPLATS FÖR SKAPARKRAFT OCH LIVSGLÄDJE

ÅNSLAGSGIVARE

Riksdagens kulturutskott, Kulturdepartementet, Statens kulturråd
Östergötlands landsting, Vadstena kommun

FONDER

Ingrid och Magnus Allanders fond, The Barbro Osher Pro Suecia Foundation
Crafoordska stiftelsen, Helge Ax:son Johnssons stiftelse, Stift. Sigurd och Elsa Goljes Minne
Malin Wählstrands fond, Kungl. Musikaliska Akademien, Stiftelsen framtidens kultur
Vadstena-Akademiens Vänner

SPONSORER 1999-2000

Huvudsponsorer: Östgöta Enskilda Bank och SAAB AB
Specialfastigheter Sverige AB, Tekniska Verken i Linköping AB, Termoregulator AB
Persona AB, Östgöta Brandstodsbolag AB, Östgöta Correspondenten AB
Orstadius AB, BT Industries, Ericsson
samt följande företag i Vadstena:

Carbox AB, Ekologibyggnarna, Fredrikssons Verkstad AB, GLN-produkter AB
Hallgrens Plåt AB, Info Cultura AB, Lecora AB, Optikern & Klockmäster
Sven Ekberg förvaltning AB Solgården, Starby Kungsgård, Sterisol AB
Utvecklingsbolaget Birgitta AB, W-son Kläder AB, Vadstena Sparbank
Vadstena Trafikskola, Vadstena Värmförzinkning AB, Vas Vitreum
Vadstena Klosterhotel

VITACKAR OCKSÅ

Almedahls AB Dalsjöfors, Almedahls AB Kinna, Facilette AB Lidköping
Folke Sandvik Textilhögskolan Borås, John Eriksson Stäckakademien
Kasthall Mattor och Golv AB, Paul Girgensohn Partilur
Linköpingspojkarne, Östgötalickorna
Personalen på Östgöta Enskilda Bank i Vadstena
Möllersta Sveriges Lantbruksaktiebolag
Vadstena Folkhögskola, Teatergruppen Strålarna
Folkoperan, Östgötateatern, Kungl. Dramatiska Teatern
Kungl. Operan
samt
Kopparslagaren Anders Hallin

STIFTELSEN INTERNATIONELLA VADSTENA-AKADEMIEN

STYRELSE

Stiftelsens ordförande landshövding Björn Eriksson.

Vice ordförande professor Anders Flodström, rektor Kungl. Tekniska Högskolan/professor Bertil Andersson rektor Linköpings Universitet.
Ledamöter: professor Svante Beckman, direktör Harald Bengtsson, överläkaren Gerhard Bonn, prosten em Göran Grefbäck, direktör Sven-Eric Hallbeck, tonsättaren Eskil Hemberg, hovsångerskan Berit Lindholm, sångerskan och sångpedagogerna Ingrid Håking Raaby, TV-producenten Thomas Olafsson, direktör Thord Söderlund. **Suppleanter:** f. riksdagsledamoten Lota Björkqvist, teol.kand. filmlog. Ragnhild Danell, universitetslektor Konstantin Economou, länsrådet Magnus Helgersson, professor Dorothy Irving, informationschef Lars Jägerfelt, professor Ulfrik Lohm, docent Göran Söderström, ambassador Magnus Wahlqvist. **Vadstena kommuns representanter:** Vadstena kommunfullmäktige ordf. Inger Printz Gustafsson, landbrukare Christer Eke-Göransson. **Suppleanter:** f. kommunrådet Anders Agnemar, musikerare Anna Houkisen. **Östergötlands läns landstings representant:** landstingsrådet Lars Wallin. **Suppleant:** distriktsköterskan Hjördis Ahlner.

Heder-ledamöter: Mauritz Horn af Älminne, Turebjörn Lillieqvist, Eve Malmqvist, Rolf Wirtén, Per Erik Öhrn, Arnold Östman.
Auktoriserad revisor Leif Bengtsson, Lindbergs Grant Thornton AB. **Vadstena kommuns revisorer 1999/2000:** Roland Sjödehl, Stig Ekman.

Björn Eriksson
Styrelseordf.

Anders Wiklund
Konstnärlig ledare
Forskningschef

Astrid Lande
VD. Adm. chef

Jonas Palerius
Producent

Gunnar Lande
Ekonom, data, web

Lars Nyman
Kanslieföreståndare

ADMINISTRATIVA MEDARBETARE MFL 2000

Lars Nyman (kanslieföreståndare), Helena Raaby, Hilma Sandstedt (kansliassistenter)
Anders Carlsson, Johan Åhs (vaktmästare), Ida Olai, Åsa Jungnellus, Anna Porsting (soppkök)
Staffan Sjöstrand (instrumenttekniker), Margot Lande (programredaktör och konsult)
Petra Palmér (bitr administrativ chef), Annica Sandh (projektassistent)

SPONSORMEDLEMMAR I STIFTELSEN INTERNATIONELLA VADSTENA-AKADEMIEN

DE ADERTON

SPONSORSHIP MEMBERS OF THE INTERNATIONAL VADSTENA ACADEMY
INVENTIVE OPERA AT THE CASTLE AND THE OLD THEATRE SINCE 1964

På initiativ av Bengt Halse på Saab AB och Ulf Lundahl på Östgöta Enskilda Bank, Den Danske Bank, bildas nu i Östergötland en företagsgrupp kallad DE ADERTON. Intentionerna fullföljs av deras medarbetare Lars Jägerfelt och Harald Bengtsson på respektive företag.

Vid två inledande möten har exklusiva inblickar getts i den märkligt kreativa verksamheten, som Vadstena-Akademien bedriver sedan 36 år tillbaka. Vid det senaste mötet gavs också vid Saab AB en tankeväckande insyn i hur det går till att montera Jas Gripen, "making ideas fly". Deltagarna fick information om hur en affärsidé förändras och utvecklas. Denna företagspresentation skulle kunna bli inledningen på en lång stafett, med bara vinnare.

Syftet med DE ADERTON

DE ADERTON skall vara ett informellt nätverk för företagsmöten. Som utgångspunkt har man beslutat att långsiktigt stötta Vadstena-Akademien, dels ekonomiskt, dels genom att vara goda ambassadörer för verksamheten. Två till tre möten planeras per år, varav minst ett i anslutning till Akademiens evenemang.

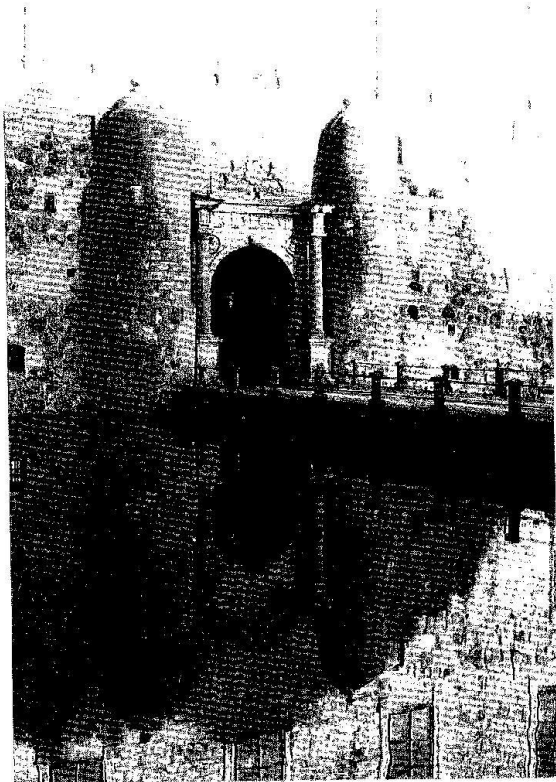
Det ekonomiska bidraget till Vadstena-Akademien differentieras utifrån varje företags förmåga, vilken kan variera över tiden. Det viktigaste är att engagemanget blir långsiktigt. Varje företag i nätverket deltar på lika villkor, oavsett vilken nivå man väljer. Beloppet är en sak mellan respektive företag och Vadstena-Akademien.

Erbjudanden från Vadstena-Akademien

Utöver att två personer från varje företag får vara med vid gruppens möten, får man erbjudanden från Vadstena-Akademien. Det kan vara biljetter, annonsplatser och redaktionella omnämningar i pressmaterial och trycksaker. Introduktioner i samband med föreställningsbesök, Lex, vid middagarna före eller vid en eftermiddag med artisterna. Det kan vara arrangemang i samband med representation och personalaktiviteter, lokaler i Vadstena slott och på den nya slottsvalien. Akademiens kompetens avseende artister, repertoar, mm ställs till förfogande. Vid entrén till alla evenemang kommer att finnas en tavla med namnen på de företag som går in i nätverket DE ADERTON.

NÄTVERKSBYGGANDET HAR ÄNNU BARA BÖRJAT. FÖRKTAGARE SOM VILL VARA MED I DENNA ILLUSTRERA GRUPP OCH FÖRKNIPPAS MED EN BEUNDRAD KONSTNÄRLIG VERKSAMHET MED ANOR FRÅN 1654, DÅ OPERA SPELADIS FÖRSTA GÅNGEN I SVERIGE PÅ VADSTENA SLOTT, KAN TA KONTAKT MED HARALD BENGTSSON, ÖSTGÖTA ENSKILDA BANK, ELLER LARS JÄGERFELT, SAAB AB

Hertig Magnus och Sjöjungfrun

Hertig Magnus och Sjöjungfrun

ROMANTISK OPERETT I TRE AKTER 1867

MUSIK/COMPOSER Ivar Hallström

LIBRETTO Frans Hedberg

MUSIKALISK EDITION/MUSICAL EDITION Anders Wiklund

MUSIKALISK LEDNING/MUSICAL DIRECTOR Niklas Willén

REGI/DIRECTING Stina Ancker

SCENOGRAFI/SET DESIGN Ikka Isaksson

KOSTYM/COSTUME DESIGN Ulrika Wedin

MASK/WIGS AND MAKE-UP DESIGN Katrin Wahlberg

LJUS/LIGHT DESIGN Mimi Helleday

KOREOGRAF/CHOREOGRAPHER Ivan Össolinak

KÖRMÄSTARE/CHOIR LEADER Gunilla Djärf

MUSIKALISKA INSTRUERARE/MUSICAL REHEARSAL

Henrik Löwenmark, Catherine Wingren

SÄNGARE/SINGERS

Hertig Magnus

Lars Johansson

baryton

Anna

Ingela Bohlin

sopran

Bryndolf

Mattias Ermedahl

tenor

Marsken

Johan Rydh

baryton

Peder

Staffan Alveteg

bas

Ingrid

Eva Marklund

mezzosopran

Lisa

Emelie Sigelius

sopran

Ulf

Jonas Olofsson

tenor

Munken

Marco Stella

baryton

HERTIG MAGNUS OCH SJÖJUNGFRUN

Handlingen utspelar sig 1566 - under Erik XIV's regeringstid - i och omkring Vadstena slott

FÖRSTA AKTEN.

En skogbevuxen trakt vid Vätterns strand. Inför dagens arbete ber fiskare och fiskarhustrur om god fiskelycka. Låt det komma stora fiskar i näten! Måtte sjöjungfrun låta alla komma säkert i hamn igen till kvällen.

Kvar på stranden blir Peder och hans hustru Ingrid. De grålar om sin dotter Anna. Peder har planer på att få henne bortgift med Hertig Magnus. Han vill på detta sätt få tillbaka det livets goda som han förlorade, när klostren blev av med sin makt i Vadstena. Ingrid förstår varna för farorna i en sådan plan. Hon förstår att den som fått Peder på dessa tankar är Munken.

Knappt har Ingrid gått sin väg i vredesmod, förrin Munken dyker upp. Han och Peder utvecklar sina hemliga planer: den sinnessvage hertigen ska bli besatt av den vackra Anna, så ska Munken återföra Anna i den katolska kyrkan och hertigen med henne.

Lisa, Annas bästa vän, råkar vid stranden höra en del av Peder och Munkens omstörtande planer. Hennes fastman Ulf kommer med gifternätsplaner. Deras kärleksförklaringar blir avbrutna av riddar Brynolf. Han är ute i hopp om att möta sin hemligt älskade. Och till hans stora lycka kommer Anna. De får en kort stund tillsammans innan Brynolf måste ansluta sig till hertigens jaktfölje.

Hertig Magnus är alltför bedrövad för att ge sig ut på jakt, men hans hovmän och marsken Sten Åkesson försöker muntra upp sin herre. Hertigens sinne är helt uppfyllt av den sjöjungfru han sett ute på Vättern. Plötsligt hör han henne locka på honom igen. Det är Anna som sjunger i sin båt. När han får syn på den vackra sjöjungfrun ute på Vättern kastar han sig efter henne, ner i vattnet. Tumult utbryter på stranden och hertigen räddas undan druckningsdöden i sista sekunden.

ANDRA AKTEN.

Peder och Ingrid fiskarstuga. Peder och Ingrid grålar. Tänker han offra Anna på sin väg till ära och välstånd? De vet inte att Anna smugit sig in och hör deras bråk.

Tillsammans lyckas Lisa och Anna reda ut vilka planer som smids för Annas räddning. Förtvivlad anförtror sig Anna till Lisa. De avbryts av Ulf som kommer med bud från marsken. Peder och jungfru Anna skall genast infinna sig på slottet.

En sal på Vadstena slott.

Hovfolket är mycket oroliga för sin hertig. Sten Åkesson lämnar lugnande besked och man förenas i en bön för hertigens välgång.

Sten har kallat till sig sin son Brynolf för att reda ut orsaken till hertigens fall i vattnet. Brynolf kan inte längre hålla sin kärlek till Anna hemlig. Han tänker inte lyda sin far, som befäller honom att glömma den fattiga fiskardottern.

Under Stens förhör av Peder och Anna tvingas Anna bekänna sin kärlek till Brynolf. De båda fäderna kräver att hon ska glömma sin älskade, men Anna vägrar.

Hertig Magnus har hört sjöjungfruns röst och finner henne i slottet. Han tvingar Sten att lämna dem ensamma. Anna försöker förtvivlat värja sig för hertigens allmer våldsamma längtan efter henne.

Brynolf hör hennes rop på hjälp och räddar henne i sista ögonblicket.

Den olycklige Magnus, Hertig av Västmanland och herre till Vadstena slott. Porträttkopian allhör Stiftelsen Vadstena slotts möbelföring. Släkten Wärnstedt, attingar i rakt nedstigande led till Hertig Magnus, har i sin ägo en annan version av porträttet från närlgt 1600-tal.

TREDJE AKTEN.

Åter vid Vätterns strand. Fiskarna kommer hem med stor fångst! Lisa och Ulf firar sin förlovning tillsammans med fiskare och fiskarhustrur. De avbryts av marsken Sten Åkesson. Han söker efter hertigen som försvunnit från slottet. Marsken beordrar Ulf att samla en vaktstyrka i närheten av stranden.

Sten blir nu vitne till ett samtal mellan Munken och Peder. Där avslöjas hemligheter om Annas hörd och att Munken är beredd att döda för att genomföra sina planer.

Anna och Brynolf kommer till stranden på sin flykt undan hertigen. Uppslukade av sin hotade kärlek, märker de inte att de omringas av beväpnade fiender. I sista stund avvärjs hotet av Sten Åkesson. Det blir stor uppståndelse bland fiskarna. Vad är det för mordiska gärningar som pågår i deras fredliga bygd? Under Sten Åkessons ledning reds alla intrigerernas trådar ut. Kärleken segrar och Hertig Magnus tar avsked av sin sjöjungfru.

STINA ANCKER
REGISSÖR

MUSIKER/MUSICIANS

VIOLIN I

KONSERTMÄSTARE Anders Lagerqvist

Marion Lindblom, Gunlög Brandin, Hanna Norderyd, Farida Saifeeva

VIOLIN II

Per Fahlén, Anna Schulze Willén, Anna Ingvarsdóttir-Cronström, Towe Gustafsson

VIOLA

Catarina Skog, Ylva Wählstedt, Sara Karlsson

VIOLONCELL

Anna Lagerbäck, Ulrika Mårtensson

KONTRABAS/DOUBLE BASS

Karin Hansson

FLÖJ/FLUTE

Linda Arvidsson

OBOE

Sirkka Hannula

KLARINETT/CLARINET

Jonas Olsson, Anders Gustavsson

FAGOTT/BASSOON

Oskar Smede

HORN/FRENCH HORN

Staffan Lundén-Welden, Ayman Al Fakir

TRUMPET

John Axelsson

TROMBONE

Jonas Larsson

PUKOR/TIMPANI

Erik Lång

KÖR/CHOIR

SOPRAN: Helena Rydén, Merit Kvist, Karin Storerkers-Winberg, Carin Johansson, Brynja Gudmundsdóttir, Mia Lundell
ALT: Kristin Johansson, Caroline Hjalmarsson, Karin Lantz, Marianne Nordlander, Birgitta Lundgren, Kristin Strååf.
TENOR: Jacob Roll, Martin Florin, Patrik Lantto, Ulf Carlsson.
BAS: Bengt Willén, Anders Måwe, Andreas Boman, Jonatan Lönnqvist, Robin Svanvik

SCENTEKNIK/STAGE CREW

Clive Leaver (scenmästare, attributör/Stage manager, Props-making)

Annica Sandh, Staffan Sunnerud (scentekniker, attributörer/Stage hands, Props-making)

Martin Ljungberg, Björn Wahlgren (dekortillverkning/Set-making)

Staffan Elmkvist (ljusstekniker/Light assistant), Markus Johansson (scenpraktikant)

Susanna Eriksson (Kostymateljéföreståndare/Head of Costume Department)

Björn-Emil Bergström, Michaela Fey, Frida Gustafsson,

Stina Hagdahl, Amy Johansson, Sara Pertmann, (sömnad/Sewing)

Carola Berglund, Karin Althén (maskörer/Make-up assistants)

Martin Hellström (inspicient, rekvisita/Props), Millan Alfvén (regiassistent/Directing assistant)

Staffan Alveteg,
bas - Peder

Född 1965 och uppvuxen i Formåsa. **Studier:** Västena folkhögskolas musiklinje, Kyörkantorssexamen. Näs-kyrkokantorssexamen. Näs-kyrkofolkorkesterns (en termin kvart) civiltillgång i teknisk fysik vid Chalmers, nästan klar teol. kand. Uppsala. **Engagemang/roller:** Sarastro i "Trollflöjten" och Barolo i "Figaros bröllop" (Mozart) på Operastudio 67/Kulturama. Caronte i "L'Orfeo" (Monteverdi) på Utomjordska Barockkolaget. Staffan har medverkat som solist vid en rad kyrkokonserter, Bachs Johannespassionen, Händels Messias, Mozarts Requiem. Lars Erik Larssons Förlädd Gud. Sedan våren 2000 är han anställd som korist vid Kgl Operan. Tidigare har han medverkat som korist i "Kristina från Duvemålar", Utomjordska Barockkolaget, Stora Teatern, GöteborgsOperan och Ystadso-peran. Staffan har sjungit i Eric Ericsons Kammarkör och i Radiokören samt varit ledare för Vokalkören i Göteborg. 1998 besöktes Västena av en kör från Trollsjö under ledning av Staffan. Kyrkbesökare i Östergöt-land kunde då lyssna till honom i egenskap av kantor. **Stipendium:** Crafoord.

Ingela Bohlin,
sopran - Anna

Född 1970 och uppvuxen i Lund. **Studier:** Sångpedagogexamen vid Musik- och Operastudion i Malmö. Operastudion Kulturama. Operahögskolan i Stockholm, andra året. **Engagemang/roller:** Belinda i "Didò och Aeneas" (Händel) på Musikhögskolan i Malmö. Rollet i Operastudions uppsättningar av "Figaros bröllop" (Mozart), titelrollen i "Prinsken Julie" (Margareta Hallin), Amor i "Orfeo ed Euridice" (Gluck) och Manon i

"Manon" (Massenet). Arminda i "La Finta Giardiniera" (Mozart) har hon sjungit i Italien på Studio Lyrico. På Operahögskolan har hon framträtt som Mustafa i "Melanis "Giroli" och också studerat in en rad Mozart-roller. Ingela har varit solist i en rad större verk med orkester, bl.a. Mozart: Requiem, Kröningsmässan, Mässan brevis, Exultate Jubilate, Monteverdis Maria vesper, Lars Erik Larssons Förlädd Gud, Händels Messias, Faurés Requiem, Pergolesis Stabat Mater, Dvoraks Mässa i D-dur. Sedan 1996 är hon medlem i Radiokören, Konserthusbaskare i Lund kan tidigare ha lyssnat till Ingela i Lunds kammarorkesters viola-sektion. **Stipendium:** Crafoord. **Sångpedagog:** Maud Rainer.

Mattias Ermedahl,
tenor - Brynolf

Född 1971 i Lund och uppvuxen i Stockholm. **Studier:** Operahögskolan i Stockholm 92-96. **Studier för Erik Suedén. Engagemang/roller:** Korist vid 20 års ålder på Kgl Operan, Stockholm. Vid GöteborgsOperan har Mattias sjungit en rad Mozart-roller: Greve Almaviva i "Barberaren i Sevilla", Ferrando i "Così fan tutte" (även i Rheinsberg och i Frankfurt a d Oder i Tyskland), Tamino i "Trollflöjten" samt tre chefsstekalkören i "Antar" (Blomdahl), Steuerman i "Den flygande holländaren" (Wagner) och Urotoparen i barnoperan "Purpurporten" (Jonas Henckell). Mattias har också medverkat som Don Ottavio i "Don Giovanni" (Mozart) på Folkoperan och som Edwina i "Castradufurstinnan" (Källman) på Njåteatern i Malmö. På Sveriges Radio har han gjort ett flertal inspelningar, bl a Harald i "Blenda" (Öhlander) samt romanser av Nielson, Szymanowski och flera svenska tonsättare. **Stipendier:** Joel Berglund, Kgl Musikaliska Akademien 93, 95 och 99, Anders Sandrew, Crafoord. **Sångpedagog:** Erik Suedén.

Lars Johansson,
baryton - Hertz Magnus

Född 1973 och uppvuxen i Stockholm. **Studier:** Adolf Fredriks musik-klasser, Stockholms musikgymnasium, Birkagårdens folkhögskola samt solosångklassen vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm 94-98. Efter sommaren börjar Lars sitt tredje år på Operahögskolan i Stockholm. **Engagemang/roller:** Korist i Radiokören vid 20 års ålder. Lars är en flitigt anlitad konsert- och oratoriskångare i Sverige och utomlands. Hösten 99 var Lars engagerad som solist med maskören Orphi Drängar på de tre USA-turné. Lars har turnerat med den Lettiske dirigenten Tõnu Kaljuste med den Lettiska Philharmoniska Kammarkören och Tallins Kammarorkester i Estland, Tyskland, Irland samt USA som solist i musik av A Pärt och JS Bach. Lars har medverkat i flera radio- och skrivinspelningar. På Operahögskolan har han bl.a. sjungit Filoue i "Il Girello" (Melani), Don Oskilde i "Kristina" (Hans Gefus), Greven i Figaros Bröllop (Mozart). 1999 deltog han i Västena-Akademins uppsättning av "Korspelarna" och "De blåsa rydalen" (N. Jomelli). **Stipendier:** Bl a från Konstnärstinget, Kgl Musikaliska Akademien, Joel Berglund, Crafoordska stiftelsen och Kristina Nilsson. **Sångpedagog:** Birgit Stenberg.

Eva Marildund,
mezosopran - Ingrid

Född 1965 i Boden, uppvuxen i Jormlen. **Studier:** Musikerlinjen vid Musikhögskolan i Göteborg, Operahögskolan i Göteborg. **Engagemang/roller:** Cherubin i "Figaros Bröllop" (Mozart) på GöteborgsOperan, Suzuki i Norrlandsoperans uppsättning av "Madame Butterfly" (Puccini),

Durabella i "Così fan tutte" (Mozart) och Penelope i "Odysseus återkomst" (Monteverdi), på Regina Stockholms Operan/duo har Eva sjungit rollen som Tisbe i "Askungen" (Rossini) och till hösten kommer hon att medverka i Spagetioperan "Al Dente" och som Mercedes i "Carmen" (Bizet). Eva sjunger också mässor och oratorier såsom Händels Messias, Bachs Julatorium, Mozarts c-rullmässan, Rossinis Stabat Mater, den senare under ledning av Sixten Ehrling. **Stipendier:** Liseberg, Lasse Lönn Dahl, Konstnärstinget, Crafoord. **Sångpedagog:** Björn Hangan.

Jonas Olofsson,
tenor - Ulf

Född 1971 och uppvuxen i Uddevalla. **Studier:** Kantorsutbildning vid Skara stifts folkhögskola i Hjö, Sångpedagog/musikerutbildning vid Musikhögskolan i Göteborg, studerar nu 1:a året vid Teater- och Operahögskolan i Göteborg. **Engagemang/roller:** Bardolfo i Teater- och Operahögskolans uppsättning av "Falstaff" (Verdi) samt som korist i "Tunhäuser" (Wagner) på GöteborgsOperan. Jonas har också varit solist i oratorier, bl a JS Bachs "Magnificat" och "Matteuspassionen", Mozarts "Requiem", Otto Olssons "Requiem", Händels "Messias" och Mendelssohns "Paulus". **Stipendier:** Aina Brundin, Rune Orteggen och Crafoord. **Sångpedagog:** Birgitta Bergström.

Johan Rydh,
baryton - Marsken

Född 1967 i Järfalla. **Studier:** Adolf Fredriks musikklasser, Stockholms Musikgymnasium, Operastudio 67, Teater- och Operahögskolan i Göteborg. **Engagemang/roller:** Solistroller

på GöteborgsOperan, bl.a. Hans i "Äppelkriget" (Werle/Bergkvist), Escamillo och El Dancairo i "Carmen" (Bizet), Sacristanen i "Tosca" (Puccini) och Lillebror i "Skåpet" (Paula af Mahlborg) på Värmlands Musikteater Mannen i "Bortbytingen" (Staffan Mossenmark) och Horn i "Maskeradbalen" (Verdi). Johan har också medverkat som solist i körverk, bl a Brulns "Ein Deutes Requiem", Bachs Julatorium och Johannespassion, "Förlädd Gud" av Lars-Erik Larsson, Haydns "Årstiderna", Torris "Järnets förbannelse", "Florens och Blanzletor" av Stenhammar samt "Barfotasinger" av Allan Pettersson. Johan anlitas ofta för romanskonserter och har Schumann, Brahms och Schubert liksom de klassiska svenska romanterna på repertoaren. **Stipendium:** Crafoord. **Sångpedagog:** Florence Andersson-Dilsetius, Harald Ek.

Emelie Sigelius,
sopran - Lisa

Född 1969 i Helsingborg. **Studier:** Olympiaskolans gymnasiums teaterlinje i Helsingborg. Länsvärd folkhögskolas musiklinje, Musikhögskolan i Göteborg, Operastudio 67 i Stockholm, Teater- och Operahögskolan i Göteborg, tredje året. **Engagemang/roller:** Emelie har framträtt med Utomjordska Barock Kolaget/ Nya Utomjordska i Göteborg, bl a 2:a Damen och Aeneas i "Didò och Aeneas", Euridice i "L'Orfeo" och Hortiginnan av Seaux i "Den 13:e natten". På Ystad Operan framträdde hon som Colombina i "Maskerna" och med Musikteaterverket som Amori Gluck's "Orfeo och Euridice". Emelie hade rollen som Huldra von Aurnim i Frank-Bloms barnopera "Trollslaget" med Östgöta-teatern och har även gjort roller som Pamina i "Trollflöjten" och Harketin i "Kajser von Atlantis". Emelie sjunger också kammarmusik och oratorier. De som besökte Västena-Akademien kunde 1999 se Emelie i rollen som Lucia i uppsättningen "Stellidaura" av F. Provenzale. **Stipendier:** Crafoordska stiftelsen. **Sångpedagog:** Birgitta Bergström.

Marco Stella,
basbaryton - Munken

Född 1966 i Stockholm. **Studier:** Kulturamas klassiska sånglinje, musiklinjen vid Birkagårdens folkhögskola, Teater- och Operahögskolan i Göteborg 1997 - december 2000. **Engagemang/roller:** Korist på GöteborgsOperan 95-96. Fadern i Kurt Weills "De sju dödsyndorna" på GöteborgsOperans Lilla scen 1999. På Operahögskolan har han sjungit Papageno i "Trollflöjten" (Mozart) och Högtalaren i "Der Kaiser von Atlantis" (VULLMARI). Planerat framträdande: Fadern i "Hans och Greta" (Timperdineck) på Musikteatern i Karlstad. **Stipendier:** Crafoordska stiftelsen. **Sångpedagog:** Niels Muns (Wien).

Gunnilla Djärff
kornistare

Född 1960 och uppvuxen i Tranås. **Studier:** Musiklärar- och pianopedagogutbildning. Dirigentutbildning med körförädjning, Ensembleleder- och körpedagogutbildning vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm, Kantorssexamen. Gunnilla har också läst tränska vid Linköpings universitet. **Engagemang:** Gunnilla leder Akademiska Kören i Linköping sedan 7 år och är även musikansvarig i Vätternkyrkan, Västena. Hon arbetar på Västena folkhögskola som musiklärare och är konstnärlig rådgivare för Västenas 600-års jubileum.

Kören i "Hertz Magnus och sällingtrum" är sammansatt av korister från olika Östgötakörer och elever från Västena Folkhögskolas musiklinje

Nils Wahlberg, Lotta Johansson,
och Robert Persson
Folkmusik- och dansinstruktörer

Stina Ancker
regissör

Född 1960, uppvuxen i Stockholm. Engagemang: Under 1980-talet var hon regissistent bl a på Helsingborgs Stadsteater och Folkoperan i Stockholm. 1986 startade hon med Magnus Lindman, dramaturg, och Ilkka Isaksson, scenograf, Teater Mandillén, som sedan dess gjort drygt en uppsättning om året, bl a "Låt drömspel" (Strindberg), "Tro, hopp och kärlek" (Ödön von Horváth), "Vanans makt" (Thomas Bernhard), Stina frilansar även på andra teatrar och har gjort uppsättningar på bl a Riksteatern, Västmanlands Länsteater och Stockholms Stadsteater. Stina har gjort ett flertal radioteaterföreställningar. För SVT Drama regisserade hon "Münna Truarna i Windsor" (Shakespeare). Stina har också regisserat musikteater bl a "Kavaljererna på Ekoby" (R Zandonai) på Musikteatern i Värmland och "Inte alla tjejer kommer för att sjåla" (Thomas Lindahl) på Malinö Musikteater. 1997 regisserade Stina vid Västena-Akademien och sate då upp "Lockfågeln & Don Falcozo" (Jommelli) på Ganla Teatern.

Niklas Willén
dirigent

Född 1961 och uppvuxen i Tåby efter dirigent-, fiöjell- och pianostudier vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm har han dirigerat bl a vid Kgl Operan; "Barberaren i Sevilla" (Mozart), "Madame Butterfly" (Puccini), "Cavalleria Rusticana" (Mascagni), "Tajazzo" (Leoncavalli) och "Jungfrurna" (Peter Bengtsson), vid GöteborgsOperan; "Den flygande Holländaren" (Wagner) och "Bohème" (Puccini) samt vid Oslooperan; "Turandot" (Puccini). Niklas arbetar återkommande med landets samtliga orkestrar. 1993-95 var han chefsdirigent för Sundsvalls kammarorkester och 1992-95 Huvudgästdirigent för Kgl Filharmoniska orkestern i Stockholm. Han har även dirigerat i England, Skottland, Tyskland, Irland, Holland och USA och gjort inspelningar med skivbolagen Hyperion, BIS och Naxos (Hugo Affven med the Royal Scottish National Orchestra). Framför sig har han opera- och konsertengagemang i Sverige, Norge och Danmark. De som mötte Tåby basket på 70-talet kanske blev bortfintade av Niklas.

Ivan Ossoinak
koreograf

Född 1960 och uppvuxen i Stockholm. Ivan har gått Sédra Latins (nymesiums musiklinje, Rytmiklärarinjan vid Kgl Musikhögskolan i Stockholm, Operastudio 67 samt koreografutbildningen på Danshögskolan i Stockholm. Han har gjort flera egna dansverk, bl a på Moderna Dansteatern och Kulturhuset i Stockholm. Ivan har också arbetat med koreografi till teater- och operauppsättningar, bl a "Memory" på Riksteatern, "Den stora lögnen" på Dalateatern och SödertäljeOperans uppsättning av "Läderlappen". Senast har Ivan gjort koreografi till "Balladen om Hester" (Marika Carr) i regi av Michaela Granit. Ivan undervisar och gör workshops i koreografi/improvvisation och rörelse/sång. Som sångare och musiker har han arbetat på Dramaten med Ingemar Berg. Hans arbeten på Dramaten under åren 1983-88, och i musikalerna "Les Miserables" på Cirkus i Stockholm. Ivan har varit Konstnärskämmandens New York-stipendiatar.

Anders Lagerqvist
Koncertmästare, violin

Född 1972 i Karlstad. 1989 antogs han till musikerlinjen vid Musikhögskolan i Stockholm och efter fyra års studier hos prof. Harald Theodén vann han tillträde till diplomlinjen vid samma skola. Han har även studerat i Wien för Alexander Arenkow. Diplombildningen avslutades våren 1997 med debutkoncert tillsammans med Radiosymfonikerna som solist i Händels andra violinkoncert. Sedan dess är Anders verksam som frilans i Stockholm samt i egna kammarmusiksamlingar.

Operahögskolan: bl a "Lysistratē" '98. Shlms Barock solister "Madrigalkoncert" '98. Apollo-teatern "Tribadernas natt" '92. Multimedia produktion för ABB. Drottningholmsteatern: "Il Repastore" '99. Långfilm: "Lögn", Samt ett antal filmer/knakeri uppdrag. Musik filmen Veravo kvartetten. 1998. Sveriges television Riket är ditt 1992 Dr Kokos Kärlekslaboratorium 1999 Musikalen "Tivernymn", 1999. Scenergi: "Romance Romance" 2000.

Henrik Löwenmark
musikalisk instuderare

Född 1959. Efter studier på musikerlinjen vid Musikhögskolan i Göteborg arbetar han som musikalisk instuderare vid musikhögskolorna i Göteborg, Örebro och Stockholm. Med Stockholm som bas frilansar han som kammarmusiker, ackompanjör, solist, inspelare och orkesterpianist. Han har gjort ett flertal inspelningar för Sveriges Radio och medverkat på flera skivinspelningar. Henrik var musikaliskt ansvarig för Västena-Akademins "Då brann den fördärliga elden" (Ture Rangström och Knut Håkansson) 1995 och har varit musikalisk instuderare vid många av Västena-Akademins uppsättningar.

Katrin Wahlberg
Maskör

Maskörverket är sedan tidigare Katrins stora intresse, bl a skötte hon maskeringen efter premiär vid ett flertal operauppsättningar på Västena Akademien. Utbildning: Södra Latins Musiklinje 1980-83. Maskör elev på Stockholms stadsteater 1987-89, IT och Media utbildning 1998. Anställd vid Värmlandsteatern: "Tosca" '85, "Sweeney Todd" '85-86, Pi-stötteatern: "Hamlet" '86, "Raketen" '86. Pita-katern "Bamsse" '85, "Bortbytingen" '86. Sedan 1989 är hon fast anställd vid Stockholms stadsteater. Under åren 1987-2000 har hon där arbetat med bl a "Möss och Människor", "Cyran de Bergerac", "En uppsoppad hund", "Ohtello", "Isbjörnar", "Check to check", "Trottondagsafton", "Pygmalion", "Den Gula", "Puccinello", "Frida Kahlo" och "Nicholas Nickleby". Hon var tjänstledig för arbete på Kgl. Operan (ett år) och "Kristina från Duvemåla" (ävd-föreställare 99). Västena-Akademien: "Riket är ditt" (J Possell) '91, "Stormen" '92 "Mjölnarna" '93. Teaterhögskolan i Stockholm: "Lore" '88, "Coyoteugly (kostym och mask) och "Frestelsen" '89 samt "Glasmenageriet" '90. Kronobergs länsteater: "George Dandin" '91. Colombina Produktionsbolag: "Hjörnen" '91, "Poppas Kröning" '93.

Catherine Wingren
musikalisk instuderare

Född och uppvuxen i Stockholm. Efter gymnasiet studerade Catherine musikutensskap på Stockholms universitet. Därefter följde studier på Musikhögskolan i Örebro, pianopedagog-examen, samt på Operahögskolan i Stockholm, operarepetitörsexamen. Catherine frilansar som repetitör och ackompanjör och har varit verksam bl a vid Operahögskolan, Malinö Musikteater, Folkoperan och Norrlandsoperan.

Ulrika Wetin
Kostymtecknare

Arbetar som konstnär och kostymtecknare. Efter avslutad utbildning på Konstfack, linjen B9 textil konst, har hon arbetat med teater och dans, bl a på Riksteatern, Moderna Dansteatern, Göteborgs stadsteater och Dalateatern. Bland produktioner kan nämnas "Hommage à Lois Fuller" med koreografi av Margareta Åsberg som visades första gången på Nobelmiddagen 1992, "En vals från Wienerwald" (Ödön von Horváth) vid Västmanlands Länsteater 1993 och "Vanans makt" (Thomas Bernhard) 1996. De två sistnämnda i regi av Stina Ancker. Ulrika arbetade i mars 2000 med "Balladen om Hester" (Marika Carr) på Göteborgs Stadsteater, regi Michaela Granit.

Ilkka Isaksson
Scenograf

Frilansscenograf sedan ett tiotal år. Bland tidigare produktioner kan nämnas: "En vals från Wienerwald" (Ödön von Horváth) Västmanlands Länsteater 1993, "Alice underlandet", musikteater på Sigurdsteatern i Västerås, båda i regi av Stina Ancker. "Slungbågen" (Mikael Koljada) på Stockholms stadsteater. "Ungt Blod" (Peter Amussen) på Göteborgs stadsteater 1997, regi Carl Kjellgren. "Daunce of Death" (A Strindberg) på Market theatre i Håhannesborg 1998, regi Carl Kjellgren. "Inte alla tjejer kommer för att sjåla" (Thomas Lindahl) på Malinö musikteater 1999, regi Stina Ancker. 2000 "Balladen om Hester" på Göteborgs stadsteater, regi Michaela Granit.

Mimi Helleday
Ljuslattare

Född 1967 i Stockholm. Började som Jusitekniker på Folkoperan 1990-94. Mimi var sedan hemma med barn tills hon kom in på Dramatiska Institutets teoretikerlinjen 1996. Efter avslutad utbildning blev hon 1998 i Jusiteknikerbelysningsmästare på Dansens Hus i Stockholm. Mimi har ljussatt produktioner som "Västra Kåjen" på Teater Sandino 1995, Operahögskolans uppsättning av "Mauteila" (Menotti) på Manegen 1995, Teaterhögskolans uppsättning av "En uppsoppad hund" (S Göthe) 1998 och koreografen Ulrika Wetins föreställningar på Moderna Dansteatern 1997 & 1998. Mimi har även arbetat med koreograferna Claire Parson och Gunilla Heilborn.

Professor Anders Wiklund
konstråklig ledare, forskningschef

Född 1947 i Härnösand bosatt i Göteborg. Anders studerade piano, komposition och dirigering 1956-64 och har list musikutensskap vid Göteborgs universitet samt tagit tandläkarexamen vid Umeå universitet. 1991 disputerade han på en avhandling om B Brendels opera "Ryno", som han även dirigerade i en konsertversion med Göteborgs symfoniorkester. 1999 utkom denna på CD (Ströling). 1996 blev han adjungerad professor i musikutensskap med inriktning på opera vid Göteborgs Universitet. Som dirigent ägnat han sig framför allt åt barockmusik och opera. Vid Stora Teatern har Anders dirigerat operor av Menotti, Britten, Melani och Cimarosa. 1983 utgavs han till forskningschef vid Västena Akademien. Han har tagit fram mer än fyrtio okända äldre operaverk, som framförts i Västena och runt om i världen. Han har även tagit fram Cimarosas "Il fanatico burlesco" för Drottningholms slottsteater, Melanis "Il podesta di Colongone" för Stora Teatern och Zandonais "Il cavaliere di Ekobbi" för Värmlandsteatern. Sedan 1992 är Anders även konsnärlig ledare för Västena-Akademins verksamhet. Anders svarade för den kritiska utgåvan och utgivningen av Rossinis "La scala di seta" ("Silkesstegen") på uppdrag av Fondazione Rossini i Pesaro. För musikförläggare Ricordi har han gjort den kritiska utgåvan av Donzettis "Maria Stuarda", som utgavs på Kuanglig Operan i Stockholm 1990. 1997 framfördes hans editioner av Donzettis "Gianni da Calais" i Leeds i England och Rossinis "Edouardo Christina" vid Rossini-festivalen i Wildbad, Tyskland. Donzettis "Il fortunato inganno" ("Det lyckosamma sveket") som Anders tog fram 1995 för Västena-Akademien, spelades vid Operafestivalen i Martina Franca i Italien 1998. Anders arbetar också för flera stora musiklexikon samt för den nya svenska Nationalencyklopedin.

Foto: Bernt Hertzberg

EN SVENSK NATIONALOPERA

Det var med "*Hertig Magnus och sjöjungfrun*" (1865) som Ivar Hallström (1824-1901) och hans textförfattare Frans Hedberg skapade den första romantiska nationella operan, som fick sin uppmärksamhet i januari 1867. Visserligen var det inte första gången svensk musikteater använde nationella teman. Tidigare hade de förekommit i verk som Valerius/di Puy's divertissement "*Balder*" (1819), Ling/Ahlströms "*Agne*" (1842), Höftgers/F Berwalds "*Eti National-Divertissement*" (1843), Blanches/Ahlströms "*Engelbrekt och hans dalkarlar*" (1846) samt givetvis F A Dahlgrens/Randels "*Värmlänningarna*" (1846). De här verken faller kanske inte under begreppet opera utan snarare *sångspel*, då främst med tyskt *Singspiel* som förbild. Men de visar ändå på att det fanns en medveten strävan att försöka skapa en nationell musikdramatik.

Hallströms väg till Hertig Magnus gick över två verk för soli, kör och piano resp. orkester: idyllen "*Blomnormas undran*" (1860) och en "ballad över en svensk folkvisa" "*Herr Hjalmar och skön Ingrid*" (1865), båda med text av Oscar Fredrik, dvs den blivande Oscar II. I dessa båda verk finner man en strävan mot en nationell musikalisk klang, och det är gjort med en hög grad av medvetenhet. Här finns en verk, mollstämd melodik med en touche av folklore, ett grepp som Hallström skulle utveckla till mästerskap, men den musikaliska stilen påminner starkt om Mendelssohn och Schumann. Detta gäller i synnerhet "*Blomnormas undran*" som har mycket av den salongsstil vi kan finna i Mendelssohns "*Lieder ohne Worte*" och Schumanns pianostycken.

Det är i "*Herr Hjalmar och skön Ingrid*" som vi finner den blivande operatonsättaren. Här möter vi alla de stildrag som skulle manifesteras i Hertig Magnus och utvecklas fram till "*Liten Karin*" (1897) det verk som blev Hallströms sista nationella verk för operascenen, aldrig

framfört under hans livstid, utan uruppfört, nämnt hundra år senare, av Vadsstena-Akademien på Kalmar Teater.

"*Hertig Magnus och sjöjungfrun*" har Hallström och Hedberg verkligen bemödat sig om att ge en nationell karaktär. Annexvalet är svenskt; det finns alluderingar på historiska händelser kring det sk Vadsstena-bullet, spelplatsen är Vadsstena slott

och det handlar om den klassiska motsättningen mellan aristokrati och folk. Sago-/balladtemat om hertigen som tycker sig höra en sjöjungfru kalla på honom ur Valters vägor och därför kastar sig i vattnet, återfinns i olika varianter i andra europeiska kulturer. I den svenska folkvisan finns olika textversioner, som också är knutna till flera olika melodier. Dem har Hallström inte utnyttjat, utan istället skapat imitationer av folkvisa, något han alltså hade en enastående förmåga till. Stilgreppet brukar benämnas *konsmuskalisk folkton* och den växte sig stark under 1800-talets mitt, framförallt inom solosångsrepertoaren.

I "*Hertig Magnus*" som benämnas "*romantisk operett i tre akter*", d v s har musiknummer med talad dialog emellan, har varje rollkaraktär fått sin egen musikaliska dialekt. Fiskarketten Lisa sjunger i låt- och

poliske stil, ofta virtuöst. "Dansvisan med kör" i tredje akten som sjungs av Lisa och Ulv, hennes fästman, hade en så träffsäker folkton, att Sveriges Radio låt lura sig att ta med sången i antologin Den medeltida balladen efter insjüngning av en hälsingedalm ("Och hör nu vännen min") Fiskaren Peder och fiskarkören använder också denna folkliga stil. Anna - den förmenta sjöjungfrun - däremot håller sig till *den äldre balladstilen* med omväxlad, bl a den vemodiga "Och kungason gick invid grönskande strand", som med sin dum-moll skiftningar är ett slags ledmotiv för operan och som också bildar dess mjuka och säkra avslutning. Brynolfs två roman-ser har också drag av folkton. Men med Magnus och munken operastilen, rak i i *grand opéra* och *italiensk romantisk opera*. Här är det frågan om rymiska recitativ och färggrann kolorit i den sångliga texturen. Och även om de övriga karaktärerna också har musikspråk som är traditionell romantisk opera", bidrar den tydliga polariseringen i svensk folkton och konsmuskalisk opera till att skärpa konturerna mellan de olika personerna och de sociala skikten.

Rent musikdramatiskt är Hedbergs och Hallströms opera väl byggd. Den första akten gör den sedvanliga presentationen av rollfigurerna, väl avvägd mellan duetter och arior. De olika paren introduceras alltid tillsammans som Peder och Ingrid, Lisa och Ulv, Brynolf och Anna, istället för en och en som traditionen bjöd. På den sociala skalan möter vi också personerna nerifrån och uppåt: Peder fiskare, Lisa, Ulv köksmästare, Anna (som inte har den rang vi från början tror), Brynolf riddaren och slutligen hertigen själv. Att låta titelroll-sinnehavaren komma in i handlingen först i akrens final, tillhör ut av Hedberg/Hallströms genidrag. De relativt korta ariorna, duetterna och körerna tidigare, gör att hertigens monolog kan få ett större utrymme utan att man får en formmässig obalans i akten. Till bilden av första akten

hör också operans onda genius: munken. Han visar sig med Peder under en kort scen med tillhörande hämndaria, och visar så på operans motpol: det som hotar idyllen och den svaga hertigen. Munkens karaktär är så prägnant tecknad musikaliskt och dramatiskt, att han inte behövs på scenen förrän i slutet av operan. Annu ett av Hedberg/Hallströms snilledrag. . .

Även den andra akten, som tilldrar sig inne på Vadsstena slott, låter möta personerna nerifrån och upp: från slotsfolk via marsken Sien till hertigen, som även nu kommer in i finalen. Med sin effektiva kör-sats skapar Hallström snabbt en atmosfär och känsla av högreståndsmiljö och distans, en tydlig skillnad mot den folkliga körtonen i första akten. I mötet på slottet mellan marsken, Peder och Anna är den svenska folkmusiken helt borta. Istället har den italienska operadramatiken klivit in och det är med en sällsynt förtätning och dramatisk nerv som Hallström gestaltar uppgörelsen mellan den kränkte hertigen och de två älskande Anna och Brynolf. Än en gång har musikdramatiken byggts så att hertigens entré i finalen skall få den tyngd och slagkraft som hans status kräver. Slutet av andra akten är värdigt väsens verkoperan som helst och ingen svensk romantisk opera kan visa upp något liknande.

I den tredje akten skall så stücken knyts ihop och allas avsikter och relationer avslöjas. Nu har taldialogen minimerats och det musikaliska skendet får styra. Efter några penseldrag där Lisa och Ulfs frieri visas, kastas vi tillbaka till "verkligheten". Anna och Brynolf drömmar vid stranden, ovetande om att munken lurar, färdig att sticka kniven i Brynolf. Just som han skall göra detta, uppenbarar sig marsken och hans folk liksom hertigen och allt avslöjas. Allas förvåning och förskräckelse locknar Hallström i ett lysande *targo concertato* ("Häpnad och fasa"), ett evigt inslag i den italienska operan, för att koncentrera, betona och fånga upp ett viktigt

skeende. Den därpå följande *strettan* där allas vrede och hat kommer ut blir nästan till en *akfinal*. Detta är synnerligen medvetet gjort, för den därpå följande egentliga finalen, blir istället till en vemodig apoteos till hertigen, som efter att än en gång ha fått höra sjöjungfruns sång vänder åter till sin borg. Ursprungligen hade Hedberg och Hallström tänkt sig att hertigen skulle bjuda till bröllopsfesti för de två paren Anna-Brynolf och Lisa-Ulv, och operan slutar i sin första version med en hyllningskör. Men rätt sent i repetitionsarbetet valde Hedberg/Hallström en annan väg. När Annas sång klingat ut, fångar kör och solister upp den sista frasen av hennes visa och hertigens sorgsna sorti ackompanjerar av ett dimmunderackord. Ett slut av en långt böjre trovärdighet än en traditionellt bombastiskt ihåg hyllningskör! Hallström skulle för sin sista opera "*Liten Karin*" (1897) använda exakt samma teknik.

Det finns alltså flera faktorer som gör det möjligt att kalla "*Hertig Magnus och sjöjungfrun*" för en nationalopera, åtminstone från stilistisk och formell synpunkt. Till detta måste läggas det publika mottagandet och verkets fortlevnad på scenen. För Hertig Magnus borde förtäringarna ha varit de allra bästa. Här finns rika uttryck för svensk historia, musik, stämningar och personer. Man skulle därför kunna tänka sig att verket snabbt skulle etablera sig på repertoaren. Hallström instrumenterade i o m om den stora romantiska orkestersatsen till en mindre för omkring 25 musiker, ifall något tunnare

operasällskap skulle visa sig intresserat. Detta var ett för Hallström vanligt förfaringsätt; han gjorde en dylik instrumentering också till "*Den bergtagna*" (1874). Men helt utommusikaliska omständigheter avgjorde Hertig Magnus öde: en av huvudrollsinnehavarna (Fredrika Stenhammar) blev sjuk strax efter premiären den 28 januari 1867 och då man bara hade ett solistlag kunde operan inte spelas förrän en månad senare. Efter totalt sex föreställningar lades operan, av okänd anledning, ned för att först 121 år senare tas upp igen och ges av Vadsstena-Akademien i juli 1988 på "sin rättmätiga" plats: på Vadsstena slott, där verklighetens Hertig Magnus en gång levde.

Och nu är det dags igen. För att fira Vadsstena stads 600 årsjubileum framför vi åter "*Hertig Magnus och sjöjungfrun*". Liksom 1988 och 1990 (då verket gavs i repris med TV-inspelning) ges operan på Vadsstena slott i turnéversionen för liten orkester, men under sista spelveckan i Vadsstena går vi in i De Geer-hallen i Norrköping. Där spelar vi in operan i sin originala orkestersättning, dvs full romantisk orkester, med Norrköpings Symfoniorkester tillsammans med våra solister, kör och dirigent från sommarens föreställning. Skivbolaget Naxos ger ut inspelningen på CD och Sveriges Radio sänder den.

PROFESSOR
ANDERS WIKLUND
OPERA-ARKEOLOG

Ivar Hallströms originalhandskrift. Ströf ur klaverutdraget till Hertig Magnus och sjöjungfrun: "Du furste, som söker den älskande mö, som bor under svalkande vägen, ack..."

”ÄKTA FOLKMUSIK” AV HALLSTRÖM

Ivar Hallström är en märklig gren på 1800-talets romantiska tonsättningsrad. Under sina juriststudier i 1840-talets Uppsala inspirerades han av Uppsalakretsens tonsättare, Adolf Fredrik Lindblad, Erik Gustav Geijer m fl. Det var en tid då folkvisan och folkvisetonen var en självklar ingrediens i framförallt romanssången, men även inom nationellt färgade operor och operetter. Vad var det då av ”äkta folkvisa” som fanns i dessa romantiska verk? Mycket av det var kanske mer en tidsstil än direkta lån från det enkla folket. Mycket härstammar från föregående århundradets lyriska visa som mer hörde hemma i ett borgerligt hemmaniserande än bland allmoget. Axel Helmer har i sin utomordentligt intressanta och alltför lite beaktade avhandling *svensk solosång 1850-1890* från 1972 ägnat ”Konstmusikalisk folketon” ett särskilt kapitel. Mycket av vad han skriver passar väl in på Hallström. Hallström har sannolikt i första hand mött folkvisan sekundärt, i andra hand, i de folkvisesångarna som inleddes med Geijer-Afzelius *Svenska folkvisor från fornålden*, 1814-18. Han är influerad av den harmoniseringspraxis som blev ett slags kännemärke för ”folkvisa” fastän den inte hade något som helst med denna att skaffa annat än som uttryck för arrangörernas tolkning. Det finns också en klar nationalistisk aspekt,

vilket gör att folkvisan passar väl in i nationella opera- och operett-temata. Samma företeelser möter oss i många europeiska länder från denna tid och så än i dag där nationalstater bildas. I *Hertig Magnus och sjöjungfrun* ger Frans Hedbergs libretto många tillfällen till romantiska uttåg till där folkvisepastischens blå blomma är på sin plats. Och Hallström missar inte chansen. Redan i uvertyren möter oss temat i form av fallande mollariade suckar och harmoniföljder, som vi genast associerar till ”folkvisa” just därför att vi hört olika arrangemang av folkvisor i samma stil. De fyrstämninga körsatserna är också i en ”folkvisestil” som myntades vid 1800-talets förra hälft och sedan följt oss i variationer fram till våra dagar. Det är svårt att påvisa direkta ”lån”. Istället är det stilklicheer som man skulle kunna karakterisera som det ”allmänt bekanta”. Pedler inleder duon med Ingrid i andra numret med samma frastyg som möter oss i *O tyista ensamhet* en av de vanligaste visorna i Sverige, populär under tvåhundra år. (Se min uppsats i SUMLEN 1978). *Bjud hellre solen sjönna* ger osökt associationer till *Himmelriket liknas vid tio jungfrur* och andra visor från Dalarna. Hallström arbetar med helt andra pastischer då munken inträder på scenen.

Hallström benämner själv arian nr 4 som ”visa” och han sålodes medvetet sökt sig till en stilkategori som skall vara ”folklig”. Ibland tycker jag att han lyckas mycket fint som i Annas romans, *Jag lekte som barn vid böljorna blå* eller i Peders dansvisa *Syssa träget med ditt garn*, där han verkligen återger något av polskedansernas polyrytmiska struktur. Det ”nordiska”, det som vi idag upplever som Grieg, är alltså närvare, inte minst i duetten mellan Anna och Lisa *Har kan du så fröjdefull vara*, där det också finns typiska polskepastischer. Dansvisan *Och ringen ska vi knyta i rosendeland* blev till en svensk folkvisa. Visserligen fanns det många likartade visor tidigare, men det var Hallströms komposition som gäde kraften att leva vidare som äkta folkvisa. Kan man tänka sig större framgång för den som går in i folkvisans värld för att inspireras? Den efterföljande polskan är det slutgiltiga beviset för att Hallström kände till svensk folkmusik väl, även om det kanske var mer via noternas herbarieblomster än de friska skogarnas visor för att travestera ett berömt Geijer-citat.

JAN LING
PROFESSOR I MUSIKVETENSKAP
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Facsimile av första versen för Nr 20 Danvisa i Hertig Magnus och sjöjungfrun.

VEM VAR HERTIG MAGNUS?

Var Hertig Magnus en stackars däre som i sitt förvirrade tillstånd tyckte sig se en sjöjungfru som lockade på honom i vatnet? Eller den unge hertigen som blev galen för att hans bror, den förfärlige Erik XIV, använt honom som redskap i sin kamp om kronan? Det sista är den sanna bilden om man ska tro äldre historieskrivning. Verkligheten är nog en annan.

Hertig Magnus föddes 1542 som Gustav Vasas fjärde barn och tredje son i hans äktenskap med Margareta Leijonhufvud. När Magnus var nio år dog modern. Hur detta påverkade honom vet man inte. Familjebanden var, åtminstone i högre ståndsfamiljer, amoralunda än idag, och de närmaste känslomässiga kontakterna barne- n hade var med tjänstefolk, inte med föräldrarna. Gustav Vasa verkade dock mycket mån om sin son och skrev flera brev till honom som vittnar om ömhet och omtanke. Det verkar som om Magnus behandlades med större varsamhet än sina bröder.

Magnus var mycket intresserad av musik och spelade själv luta, liksom flera av hans syskon. Man får intrycket av en ganska föglig och lättledig yngling, även om han, liksom de övriga Vasarna hade ett häftigt humör. Snarheten att brusa upp och handla överilat är det s.k. Vadstena-bullet ett exempel på. 1559 firades bröllopet mellan Magnus äldsta syster Katarina och greve Edvard II av Ost-Friesland. På hemvägen gästade bröllopsföljet Vadstena slott. Grevens yngre bror Johan hade förälskat sig i Gustav Vasas älsklingssyster Cecilia. Deras kärlekshistoria fick dock ett hastigt och tragiskt slut. En av de sista kvällarna på Vadstena slott, upptäckte slottsvakten att Johan klättrat in genom fönstret till Cecilias rum. Han larmar Erik, som i sin upprusnade vrede låter slå in dörren och finner Johan och Cecilia därinne. I vilken belägenhet de befann sig finns olika uppgifter om (det finns källor som beskriver Johan såsom ”nåpeliggen havandes hosorna på...”) och Johan blev bortskickad och satt i fängelse. Det var

förest efter invecklade diplomatiska turer som han blev frisläppt och kunde återvända till sitt hemland. Cecilias rykte var förstört, och det hjälpte inte att Erik, som ångrade sin häftighet, lät slå ett mynt som på ena sidan hade Cecilias porträtt och den kyska Susanna i badet på den andra. I Hallströms opera, finns en anknytning till denna händelse, vilken ska inte avslöjas här. Vadstenabullet är en av de historier kring Vasalottet som satt fantasin i rörelse hos människorna.

Magnus drabbades i tjugooårsåldern av den sjukdom som kom att präglade återstoden av hans liv. Vilken typ av sjukdom det var och vilka orsaker var utlöste den är svårt att bestämma. Hans omgivning kallade den ”livsvaghet” och den betecknades vittnar om en humanitet som inte var så vanlig när det gällde psykisk ohälsa. En utbredd uppfattning var att psykiska sjukdomar var ett verk av djävulen och att den sjuke alltså var besatt av den ondsk kraft. Att dessa olyckliga människor inte var väl sedda kan man lätt förstå.

Magnus tillstånd kännetecknades av depressioner med förvirring och ibland våldsam utbrott. Hans bröder ville att han skulle behandlas med mildhet, en befallning som dock inte åltyddes. Tjänarna lär tidvis ha hållit honom instängd i ett mörkt rum och endast givit honom dålig mat att äta. Magnus tillstånd kan inte ha förbättrats av denna behandling. Han tycktes dock ha haft perioder av klarhet och symptomfrihet.

Magnus karaktär har beskrivits som vänlig och en smula undandlig. Redan innan sjukdomen brutit ut var hans uppträdande ganska tungt. Han verkar ha haft ett sätt att klara sig ur alla besvärligheter genom att utöva ett passivt motstånd. När Erik ville få honom att skriva på ett dokument som skulle fränta Johan hans rätt till tronen, så Magnus inte nej, men han förvalade saken tills en underskrift inte längre var aktuell. Samma sak hände med hans frier, Trofgen ville han inte gifta sig med de olika kvinnor som man ansett som lämpliga åt honom, men

istället för att bjuda ett aktivt motstånd, så gled han undan tills allt rann ut i sanden.

Utän kvinnor levde han ändå inte skull. Han hade som det var brukligt för överklassmän, två frillor, eller förtids-hustrar som de också kallades. Med dem fick han tre döttrar, Virginia, Lucretia och Helena, som uppfostrades hos hans syster.

Magnus vistades tidvis i klostret i Vadstena under sin sjukdomstid. Den mesta tiden bodde han dock på en av sina kungsgårdar, Kungsborg i Vreta Kloster utanför Linköping. Han dog 1595, troligtvis av någon okänd iure sjukdom. Hans kropp fördes till Vadstena där han begravdes. I Klosterkyrkan kan man beskåda gravtomben med en skulptur av honom i naturlig storlek liggande på locket. Sägner om hur Hertig Magnus kastat sig ut från ett fönster på Vadstena slott kan ha haft en verklig bakgrund. 1566 rapporterar stathållaren Johan Axelsson Bielke till Erik XIV att Magnus tillstånd förvämrats. Brevet antyder att han kan ha försökt begå självmord, åtminstone har han skadat sig på något vis. Psykiatern Greta Runnquist-Olsson har i sin bok ”Hertig Magnus av Östergötland. En psykologisk studie” (utgiven av Sydsvenska Medicinhistoriska sällskapet 1997) ingående och levande skildrat Hertig Magnus och hans sjukdom. Här tecknas bilden av en stillsam, självförsjunken människa, som trots depression och förvirring, betraktades som en fullvärdig och kär familjemedlem. Tack vare denna fascinerande psykiatriska studie har vi fått en alldeles ovanligt insiktsfull och detaljrik bakgrund till den person, som skall gestaltas i musikdramatik på Vadstena slott i sommar.

HELLENA ÅGRENMAR
KULTURFÖRETAG

VADSTENA SLOTT

Vadstena slott – Vasaborgen som grundlades 1545 vid Vätterns strand – skulle komma kallas för Sveriges första operhus. Hit kom år 1654 kompositören Vincenzo Albrici med en operarupp. De hade inbjudits till Stockholm av drottning Kristina men när pesten bröt ut flydde de till Vadstena, där de spelade motetoperor på slottet. (Källa: prof. Erik Kjellberg, Uppsala universitet). Drottningens abdikering samma år och begav sig till Rom, där hon omgav sig med konstnärer bl.a. en rad jansittare vars verk studerats och framförts av Vadstena-Akademien. 1669 beställde hon t.ex. världens första opera på Don Juan-temat av A.Melani, vars bröder hade ingått i truppen som besatte Vadstena. Operan "Don Juan 1669" uppfördes på slottet 1886. Sammanlagt har Vadstena-Akademien uppfört 33 olika operaverk på Vadstena slott, som har en förnämlig akustik och lämpar sig ytterst väl för radio- och

TV-inspelningar. Från 1999 hyr Vadstena-Akademien Bröllopsalen med omgivande salar samt loger och rum för rekvisita i västra vallon. Sommarens opera, Ivar Hallströms "Hertig Magnus och sjöjungfru", som uruppfördes på Kungl. Operan i Stockholm 1867, gavs åter liv 1988 och 1990 av Vadstena-Akademien på den plats där handlingen utspelar sig – på slottet! Ovan ses scenbilder från uppsättningen 1988. Tv munken, Metin Ardel och fiskaren Peder, Lennart Forsén vid scenografen Erik Sjöbergs fiskarstugor. Th Hertig Magnus, Gunnar Lundberg, och fiskarflickan Anna (sjöjungfrun), Pia-Lena Andersson. Många nyskrivna operor har också skapats för den vackra Bröllopsalen; t.ex. Carl-Unander Scharins gripande "Tokfursten", efter Elgard Jonssons självbiografiska bok om sin väg ut ur schizofreni. Nedan ses ensemblen med Tokfursten, Mats Persson, i centrum.

TOKFURSTEN - BINNS NU PÅ CD!

Tokfursten – The King of fools – a new Swedish opera based on Elgard Jonsson's book about his Schizophrenia: "I want to show that it is possible to walk out of the darkness and into reality". Caprice records 1999.

The opera was commissioned in 1996 by Vadstena-Akademien with support from Rikskonserten. **Music:** Carl Unander-Scharin. **Libretto:** Carl Unander-Scharin, Nils Spangenberg, Magnus Carlberg. **Conductor:** Michael Dartsch. **Singers:** Mats Persson, Anna Larsson, Carolina Bengtsdotter-Ljung, Clara Bystrand, John Erik Pleby, Göran Eliasson, Karin Frölen and Thomas Svensson.

"Unander-Scharin's writing is so assured that it's difficult to believe that this was his first full-length opera... excellent cast of young Swedish singers". Brian Kellow Opera News, New York.

Founded by the *Act of Her Majesty* November 1986
Editor 1993-96 *Howard Rosenberg, OBE* Vol 99 No 11

Opera

RODNEY MILNES Editor

VADSTENA. If Aldeburgh is the nearest UK equivalent of Sweden's postgraduate INTERNATIONAL VADSTENA ACADEMY, one can only regret our comparative lack of purpose and adventure. Aldeburgh does not commission a new work each year, as is current Vadstena policy, nor is the choice of old repertory as imaginative: the Swedes' exhumation of native and European works from specific periods – in particular that of Queen Christina – has thrown up some fascinating discoveries. This year's revival, *Ivar Hallström's Hertig Magnus och sjöjungfrun* ("Duke Magnus and the Mermaid", 1867) proved to be a little gem on July 25, a *Singspiel* combining unpretentiousness with really impressive compositional skill.

Duke Magnus, a son of Gustav Vasa, lived and ruled at Vadstena: there was a Pirandello-ish moment in the second act when the scene changed from a fishing village in 1566 to... the courtroom in which we were actually sitting in the castle. Historically Magnus was mentally unstable, and is said to have thrown himself into Lake Vättern having heard the song of a mermaid. On this incident the librettist Frans Hedberg built a fairly conventional plot: the fisher-girl Anna loves and is loved by the son of the Marshal of the castle; her supposed fisherman father is involved with a monk from a suppressed monastery (Vadstena is still full of both active and defunct monastic foundations) who is plotting the return of *Catholicism* and makes Rangoni look like a mere beginner (it would not be tactful to invite the Pope to a performance of *Duke Magnus*, were he ever to visit Sweden). Magnus hears Anna singing a plaintive song by the lake, mistakes her for a mermaid, duly plunges in (climax of Act 1), and then falls in love with her – an attachment that upsets his Marshal's son and is further exploited by the mysterious Monk. Anna is eventually revealed to be of noble birth (or near enough) and all ends happily (or near enough): as the Monk is led off he curses Magnus with, presumably, further madness.

The score is quite perfectly crafted. Among the composers Hallström plainly admired were Weber and Gounod (both *gate Meisters*), the former in hunting choruses and *mélodrame* string-scrubbing, the latter in the elegant shape of the melodies and the exquisite writing for woodwind. But the unpretentious charm of the score could and should not disguise Hallström's technical ingenuity (quite complex dialogue woven seamlessly into set number) or a power of characterization-through-music that placed the principals with pin-point precision – diatonic idioms for the fishing community, chromatic unease for Magnus (who sounded like an early Tchaikovsky hero) and riproaring Pizarro-like villainy for the Monk.

The work was performed in Hallström's version for chamber orchestra of 25 players, and conducted with real understanding and affection for the idiom by Per Borin. Per-Erik Öhm's production was as unobtrusively skilful as the piece itself. As always, the singers had been meticulously prepared – all, you felt, were giving just that bit more than their best...

RODNEY MILNES
EDITOR, LONDON 1988

A MUSICAL TREASURE

Strolling along the shore of Vättern, Sweden's second largest lake, on a warm summer day, breathing in the aroma of the well-tended lawns in the shade of lofty birches, it is easy to understand why the late medieval town of Vadstena is considered by many one of the most pleasant spots in all of Sweden. There is something neat, clean and friendly about this historic community that attracts visitors from all over Sweden and beyond each summer. And there is a grandeur, too, conveyed by its many historic buildings, most notably its 14th-century monastery and the beautiful Vadstena Castle, complete with an encircling moat, dating from the 16th century.

Besides the bathing and boating opportunities afforded by the majestic Vättern, Vadstena, once Sweden's capital and an important monastic center, boasts a number of attractions both within and surrounding its confines. Located about a three-hour train ride southwest of Stockholm, the town lies in the colorful province of Östergötland. The drive along the 80-mile-long Vättern is a scenic joy.

The origins of Vadstena are largely linked to Birgitta Birgersdotter, later to become St. Birgitta, who in a 1340s revelation saw that she was to establish a monastic order there. It took her until 1370 to receive the consent of Pope Urban V, by which time she had received from King Magnus his Bjälboholm's palace for her monastery. This building, dating from the mid-1200s, still stands. Although Birgitta never got to see her monastery, she was canonized almost 20 years after death in Rome in 1373. Other historic sites in Vadstena include the Abbey, consecrated in 1430; Sweden's oldest in-use city hall; the Vadstena Museum, with a model of the town as it looked in the 1560s, and the Vadstena Old Theater dating from 1825, Sweden's oldest privately built provincial theater.

As if all this were not enough to cement Vadstena's claim to enduring touristic appeal, what has come to represent the modern spirit of Vadstena arose out of another revelation of sorts experienced in 1964 by a voice teacher named Ingrid Maria Rappe. Modern legends has it that on seeing the walls of the wedding hall of Vadstena Castle being touched with gold by rays of the setting sun, and the shimmering colors of the lake and nearby convent, she conceived the idea of gathering together the best young singers and musicians from all over the world for advanced training and performances.

Thus was born the International Vadstena Academy, whose statutes state:

The Foundation is based in Vadstena. Its purpose is to provide instruction in singing and instrumental playing both in Vadstena and elsewhere and also to provide practical experience in these subjects and in the art of stage presentation. To this end the Foundation shall present operas and other dramatic works and arrange concerts in Vadstena and elsewhere if the occasion arises. Particular importance should be attached by the Foundation to repertory research and the recovery, production and documentation of early dramatic works. The Foundation shall also encourage the composition of innovative works.

PERFORMING LITTLE KNOWN WORKS

However high-minded, this basic premise seemed rather improbable: gathering young unknown vocalists, musicians and other artists in a remote little town far from the world's opera stages and have them perform, without remuneration, old works or new works that hardly anybody has ever heard of. But in the course of a third of a century this apparent recipe for disaster has become a significant institution in the nation's musical life. And by filling a unique niche it has come to command the admiration and respect of musicologists and music lovers the world over.

Over the years, the Vadstena Academy has performed 16 newly composed and 40 old operas of varying degrees of obscurity. Most of these have been broadcast and nine of them have been televised. In the early years, research by Åke Sällström in the Vatican library led to the rediscovery of the world's oldest comic opera, *Old soffra, spei*, from 1639 and to the presentation of many other important works, including *Le comica del cielo* from 1668, in which mezzo-soprano Ann Sofie von Otter made her first appearance in 1979.

At his death in 1980, Sällström was replaced by the internationally reputed "opera archaeologist" Anders Wiklund, who has exhumed at least 27 Swedish and other European works for the Academy. He was also named Artistic Director in 1992, following the pioneering efforts of his predecessor Arnold Östman (who also conducted), Torbjörn Liljeqvist and Per-Erik Öhn (both of whom also sang). This year Öhn was appointed Artistic Director of the Drottningholm Court Theater outside Stockholm.

Also prominent among the long line of successful Vadstena productions was the world's first opera on the Don Juan theme, *L'empio punito*, which was commissioned from Alessandro Metastasi in 1669 by Sweden's Queen Christina. The composer's brothers, by the way, took part in the first opera performances in Sweden (presumably some motet operas by Italian Vincenzo Albricci), which due to the plague raging in Stockholm at the time took place at Vadstena Castle in 1654. The development of the comic opera has been represented by such works as Carl Ditters von Dittersdorf's *Die Opera Buffa* from 1798 and Domenico Cimarosa's *Il marito disperato* from 1785, both drawing considerable popular and critical acclaim.

Besides Ms von Otter, the roster of Vadstena Academy alumni that have gone on to secure international notoriety include singers Britt Marie Aruhn, Marianne Häggander, Lea Falkman, Lars Magnusson, Tomas Sunmögårdh, Hillevi Martinpello and Helena Döse as well as stage directors Göran Järvefelt, Torbjörn Liljeqvist, Nils Spangenberg and Per-Erik Öhn.

The Vadstena Academy is subsidized by Sweden's Ministry of Cultural Affairs, the Municipality of Vadstena, the Östergötland County Council, the Östgöta Enskilda Bank and Saab Scania AB. But funds seldom forever to be in short supply. Singers and musicians are not salaried. Nor are the local young people whose assistance is so desperately needed during the summer months. Yet the enthusiasm persists. There are about 10 applicants for every role.

It stands to reason that an organization of this type requires the indefatigable help of an overall driving force. Fortunately such person was to be found in Astrid Lande, in charge of production planning since 1972. As she has pointed out, she creates no art, just the conditions that make art possible. She says:

Basically, the Vadstena Academy is an impossibility, but it has nevertheless proved that it is possible to combine ancient and modern, amateur and professional, studies and guest performances, stage productions, radio broadcasts and television productions as well as publication and documentation all under the same roof. Nobody makes their fortune by taking part in the activities of the Academy, except in terms of experience, enthusiasm and enjoyment.

RICHARD J. LITTEL
SCANDINAVIAN REVIEW 97

WAGNER RICHARD STRAUSS

Kungliga Hovkapellet och solister från Operan i Stockholm ger stor fest- och testkonsert på slottets nyinvigda borggård

Vadstena slott lördag 26 augusti kl. 16

Hundra musiker och sex sångare under ledning av Operans nye musikchef Alberto Hold-Garrido.

OBS! Biljetter genom Biljett Direkt 077-170 70 70
www.biljett.se, ATG-ombud och Wetterheds Bokhandel.

Upphovsättarna förbehåller sig alla rättigheter. Detta uttryck förbehåller sig alla rättigheter.

Begränsat antal sittplatser 220 kr, Ståplatser 120 kr. Inkl. serviceavgift. Ta med fällstolar och filtar. Försäljning av mat och dryck på borggården. Alla som heter Richard får fribiljett (endast vid entrén, leg.) Barn och ungdom tom 18 år och studerande (leg.) får 50%. Nummerade platser.

Vadstena-Akademien på CD
- två galna svenska furstar -

Hertig Magnus och sjujungfrun av Ivar Hallström (1867) spelas in med Norrköpings Symfoniorkester och utkommer i höst på Naxos.

Tokfursten av Carl-Ulnder Scharin (1996), gripande opera efter Elgard Jonssons självbiografiska bok, utkom 1999 på Caprice.

Övralid 6 juli kl 16
Emelie Sigelius från Vadstena-Akademien medverkar vid utdelningen av Övralidpriset till V. von Heidenstams minne.

Mitt i teaterorkestern 12 juli kl 19
På Gamla Teatern spelar Vadstena-Akademien orkester under ledning av Olof Homan med elever från musikskolorna i Vadstena, Motala och Ödeslöv. Biljetter 50 kr, Barn gratis. Hela behållningen går till musikskolorna.

Linköpings Universitet
Work shops i Vadstena år 2000

Dräkt direkt för scenen (Ulla Eson Bodin)
Musikalisk källkritik (Anders Wiklund)
Interpretation (Hans Lundgren, Hans Pahlsson)
Mediala möten- gestaltungs- och överföringsproblematik i olika kultur och mediamiljöer (Konstantin Economou).